

Smrť si prišla po Básnika

A čo my, triezvi svedkovia v prítomí hľadiska? Asi by sme demonštráciu Básnikovho „zosuvu“ nezvládli, keby nebola taká sarkastická. V tom je Gregor naozaj majster – vie tvoríť bonmoty a zväčša ich (vlastné i cudzie) aj nenásilne vkladať do úst svojím postavám. Funguje to najmä vtedy, keď sa Básnik komentuje takpovediac na ironický dištanc: „Som mŕtvy. Mám akurát ten pech, že sa mi to stalo zaživa.“ Alebo: „Moja megalománia je malá. Taká maličká, že by ju psychiater ani nezbadal.“ Z elegancie sa stáva trápnosť vo chvíľach, keď jeho maličká megalománia začne pozvoľna napúčať – irónia sa mení na moralizovanie a sebaíronia na sebaľútosť. Deje sa to najmä v pasážach, kde sa Básnik, ktorému sa nezdalo „dost’ dôstojné vojsť do literatúry vchodom pre služobníctvo“, a ktorý sa, podľa novinárky „nedal zmanipulovať, ako tolki“, štylizuje do podoby obeť štátnych pomerov a konformných kolegov. A hľa: stručný aforizmus je preč, nahrádza ho veta rozvitá, autor vystupuje na kancel: „... sotva sú na svete, už sa tlačia, driapu na Parnas, ochotní predať svoju dušu pri prvej príležitosti zasadnúť aspoň na jeho úpäti a a tieto predajné a za svojho tvorivého života mnohokrát predané duše spôsobili, že náš Parnas nie je pyšnou horou, odpočívadlom veľduchov, ozdobou krajiny, ale barinou, močiarom a oni sedia v tej teplej a výživnej hnilobe a vyspevujú, no ich spevy poväčšine tiež nie sú ničím iným ako obyčajným kľkaním po zotmení a tma, tma je v tomto štáte na môj vkus už trochu pridľho!“ Keď sa takéto čosi už muselo stať súčasťou divadelnej hry, nebolo by krajšie, keby sa to jedným dychom vychrlené Básnikovo súvetie nekonalo v tretej, ale v prvej osobe množného čísla? Ak už to nešlo kvôli (seba)kráse, mohlo a malo to ísť kvôli (seba)pravde.

Vo chvíli, keď sa bonmoty domŕzajúcej Novinárky a odmietajúceho Básnika začínajú z čerešničiek na šľahačke meniť na kocky cukru, príde zmena: Novinárka prejaví svoju (kostýmom od začiatku zľahka naznačenú) identitu – to Smrť si prišla po Básnika. Riziko, že hra sa v poslednej tretine zosunie do patetickej banality, bolo veľké, no nenaplnilo sa – zlom je prirodzený a decentný. Ba čo viac – odrazu prevládajúci tón, ktorý zmení divákov smiech na smiech cez slzy, spätne nasvieti melanchóliou až tragikou všetok ten exhibičný slovný ping-pong prvých dvoch tretín konverzačnej komédie. „Ale čo mi bráni plakať a... nesmiať sa na tom, že plačem?“ hovorí Básnik ku koncu hry/životu a znie to uveriteľne. Azda až katarzne.

Ironický realizmus

Gregorovo Interview sa dá vidieť, a najmä počuť v podaní dvoch vynikajúcich hercov Či-nohry SND. Pre Mariána Geišberga je Divadlo a. ha. jeho druhou domovskou scénou, Anna Javorková tu hostuje druhý raz.

Režisér Štefan Korenčí veľmi rozumne potlačil možnosť „zarežirovať si“, čiže zviditeľniť sa ako tvorca javiskovej podoby hry. Prijal minimalistickú scénu, čosi ako ring s divákmi po oboch pozdĺžnych stranách, ktorý z temnoty vypulpuje zo stropu visiaca žiarovka a kde On má svoj priestor v kruhu bezpríznakových prázdnych fliaš a Ona v starom hojdacom kresle. Prejavil dôveru textu a hercom a – oplátilo sa.

Anna Javorková to nemala (psychicky) ľahké – herečka jej formátu dostala rolu „nahrávačky“. Zhostila sa jej disciplinovane a na úrovni. Ku cti jej pripíšme, že nepodľahla pokušeniu „upozadenosť“ svojej postavy kompenzovať zvýšeným nasadením v závere hry. Marián Geišberg správne vycítil riziko „literárnosti“. Gregorovho textu – vyššou mierou expresívnosti hereckého výrazu ho „poľudštil“. Bolo pôžitkom sledovať, ako Geišberg prakticky v každej replike balansuje na hrane medzi stotožnením sa s postavou a odstupom od nej. Ironický realizmus, dalo by sa povedať.

Hra s kamienkami

„...tlačím pred sebou balvan. Počujú? Ale potom až pridobre počujú, že sa to len hrajkám so svojimi močovými kamienkami,“ hovorí Gregor/Zongor na jednom zo sebaibilancujúcich miest svojej hry. Aj keď ľudstvo pripisuje väčší význam tomu prvému, to druhé má v sebe väčší pôvab.

ŤAŽKÁ ÚLOHA

Nie je to jednoduché: vedieť, že si nepatrný, a predsa si zachovať formát!

ZNÁMOSŤ

Človek si musí vypiť, aby sa lepšie poznal. A potom už pije, aby vládol tú známosť vôbec zniest'.

KUMŠŤ

Byť múdry, keď si múdry, to predsa nie je nijaký kumšŤ. Ale skús to, keď si sprostý.

O ISTOM ŠÉFREDAKTOROVI

Keby rozhodoval o tom on, bez určitých úprav by ani slnce nevyšlo.

LIKVIDÁCIA

Buričov možno likvidovať dvoma spôsobmi. Postaviť ich k múru, alebo – k válovu.

CITÁT

Ktovie, prečo sa vždy cituje Caesarovo zúfalé „Aj ty, Brutus!?“ a nikdy nie Brutovo radostné „Aj ja, Caesar, aj ja!“

PREDNOSŤ

Pred významným kreslom dám hocikedy prednosť pravidelnej stolici.

ROZDIEL

Satira hryzie, humor oblizuje.

NA KAŽDEJ

Nemôžem sa zbaviť dojmu, že na každej pravde je čosi vymyslené.

VIAC HLÁV

Viac hláv naozaj viac vie, pravda, za predpokladu, že nie sú sprosté všetky.

NEMÝĽ SI

Nemýľ si aforizmus s pravdou. Tvorí len jej vtipnejšiu polovicu.

PETER GREGOR

FRAGMENTY Z ROZHOVOROV S PETROM GREGOROM (1990–2004)

Gregorovi vyšla prvá kniha v roku 1968, avšak prvý rozhovor v tlači až po roku 1989. Možno pre novinárov nebol dostatočne významný, avšak skôr sa mi zdá, že sa im so svojimi názormi jednoducho nehodil „do krámu“. Situácia po roku 1989 sa zdanlivo zmenila. Gregor síce poskytol vyše dvadsať obsiahlych rozhovorov, no do médií tak rozdielných, čo sa týka kvality a orientácie, že, paradoxne, len Gregor sám ich mohol nielen poskytnúť ale aj všetky zaregistrovať. A aj to som si nie istý, či by si ich Gregor pracne odkladal nebyť jeho manželky, publicistky Anny Gregorovej. Chceme sa jej preto poďakovať, že nám poskytla nielen tieto rozhovory a iné materiály, ale aj za spoluprácu pri príprave tohto profilu.

Písanie ako druh „posolstva“...?

Jedni považujú písanie za istý druh komunikácie s ľuďmi, ktorej výsledným efektom by malo byť odovzdanie onoho posolstva, ktoré si, cítiac ho ako prisilné a trochu pýchou parfumované slovo, dal rozumne do úvodzoviek, iní zasa za sublimáciu celkom iných, omnoho banálnejších túžob človeka. Ďalší za donkichotský pokus zmeniť svet k lepšiemu. Za pokus vytvoriť svoj vlastný, obývateľnejší a znesiteľnejší, ako ten, čo nás obklopuje. Za túžbu imitovať Stvoriteľa. Za snahu uchopiť neuchopiteľné. Zastaviť čas, negovať smrť, či za pokus sa s ňou zmieriť. Za útek od myšlienok na ňu. Za dialóg s ňou. Za snahu nájsť zmysel v činnosti, ktorá je, keď domýšľame veci ďalej, prísne a konzekventne, rovnako nezmyselná, ako všetko ostatné konanie človeka. Ale aby som udrel aj na veselšiu strunu, je to jeden z najpríjemnejších spôsobov, akým si spisovateľ môže skrátiť čas čakania na svoju čítankovú nesmrteľnosť. Domnievam sa, že písanie — a tvorba vo všeobecnosti — je všetkým týmto dovedna. Že je naozaj aj jarnou piesňou vtáka vábiaceho samičku, aj — zároveň — rozhovorom s večnosťou, v ktorom človek rozpráva a večnosť sa uškiera mlčky, čo je napokon tiež veľmi výrečný spôsob odpovede...

Kto do akej miery verí svojmu posolstvu? To azda záleží na tom, či niekto považuje písanie za neoddeliteľnú súčasť svojej bytosti, a teda životného štýlu (nielen štát, to som ja!, ale aj môj štýl som ja... aby som parafrázoval) a je mu, viac-menej samotné cieľom, alebo či má slúžiť iba ako prostriedok na dosiahnutie iných, neraz celkom mimoliterárnych ambícií. Iste,

medzi týmito dvoma pólmi je bohatá škála, ale v tom prvom prípade musí byť viera v to, čo chcem povedať, silná, v tom druhom silnejšie vedomie, že musím hovoriť to, čo chce počuť, čo je za daných podmienok najvýhodnejšie povedať. Múzy spávajú s kadekým, talent možno využiť všakovako... Ba aj netaľentovanosť, keď je vhodne skrížená s inými vlastnosťami, rodí vydarené štence, z ktorých potom vyrastú cerberovia strážiaci dôležité brány a iné významné objekty.

Tvoja často frekventovaná téma: alkohol. Často sa ti vpletie do veršov i do života. Oslobodzuje?

Hovorí sa, že kto má problémy so životom, má ich aj s alkoholom. Prečo to nepriznať, keď sa to už nedá utajiť, všakže...? Sprevádza ma odvtedy, odkedy som začal písať, akosi patril k bohéme tých čias a patrí k nej dodnes ako k šašovi červený nos a veľké topánky. Pomáha a pomáhal mi riešiť stavy nudy, ľahšie depresie, frustráciu, stresy, odstraňuje komunikačné bariéry, zvyšuje sebavedomie, občas inšpiruje – všetko veci, ktoré možno dosiahnuť aj bez neho, ibaže nie na počkanie, ale s vynaložením väčšieho úsilia, sebazaprenia, disciplíny, trpezlivosti, slovom – zapojením vôle. Jamy na ceste sa zalievajú asfaltom, trhliny duše, istý druh vnútorného deficitu načas zatušuje naliaty alkohol a ide sa ďalej, akoby nič! „Silu, ktorú nám dodáva Majster, si nenamýšľame,“ píše o tom Jack London. „Je to naozajstná sila. Lenže sa vytvára z podstaty a musí sa za ňu napokon zaplatiť aj s úrokmi. Ale ktorá vyčerpaná ľudská bytosť bude myslieť tak ďaleko dopredu?“ K týmto vetám, lekárnicky presným, už sotvačo dodať.

Viac ma však zaujíma odpoveď na otázku, prečo niekedy človek siahne po alkohole aj vtedy, keď si je vedomý možných následkov, dokonca aj vtedy, keď vie, že výberca daní už siahne po zvončeku na dverách. Nevie si na ňu uspokojivo odpovedať. Je veľa čiastkových pokusov o dešifrovanie tohto tajomstva, ešte viac ich vzájomných kombinácií – na spôsob tipovania v športke. Azda tu väzí spôsob jeho odhalenia: nájsť tú pravú kombináciu, ktorá je pre každého jednotlivca iná. Droga by bola pochodom k slobode, keby nebola tangom k otroctvu. Nie, alkohol neoslobodzuje, a kto to tvrdí, nezbadal, že našiel iba iný druh otroctva. Nehovorím to preto, aby som nasilu pôsobil osvetovo, ale preto, lebo to je moja skúsenosť. Nemá to v povahe – je to rodený otrokár. Môže z človeka urobiť nanajvýš ak prepustenca, ale ani to nie dobrovoľne – taký človek sa musí veľmi snažiť a musia mu v tom pomáhať odborníci. Čo sa problémov veľkého kalibru týka, od tých nielenže neoslobodzuje, ale naopak: ešte viac ich zauzľá a spravidla, po istom čase, k primárnemu problému pribudnú ďalšie – zo samotného pitia. Ale aby som len neohováral: umožní aj nazrieť hlbšie do vlastného vnútra, na povalu i do pivnice. V krajných situáciách dokonca odchyľuje dvere do šialenstva, a to je, s prepáčením, teritórium, ktoré má odjakživa pre spisovateľa magickú príťažlivosť. Človek si musí vypiť, aby sa lepšie poznal, no a potom už pije, aby dokázal vôbec tú známosť zniesť. To je, v krátkosti, aj môj prípad.

„Dívam sa na riekú a myslím na sochy, ktoré čakali v skalách na svoje odkliatie”. Na konci, v delte, je iba piesok a nič iba piesok...

Báseň *Delta* je vízia. Smutná vízia. Pesimistická vízia. Lebo sa nepatrí, aby básnik rozmnožoval klamnú ilúziu popisom veselých, optimistických vízií: percento ich uskutočnenia je totiž mizivé. Je to vízia toho, čo akiste ostane z môjho celoživotného úsilia.

Stanislav Gajdoš, *Kultúrny život*, 1991

Knižku skíc historických osobností ste nazvali Odniesť si oheň z horiaceho domu. Domnievate sa, že ľudstvo sa raz poučí zo svojej vlastnej histórie?

Nebudem sa púšťať do amatérskych analýz. Nechcem, aby čitatelia – laici získali dojem, že som hochštapler a odborníci v problematike, že píšem humoresku. Ale azda nebude príliš neskromné, ak sa opriem o to, čo som čítal a čo z prečítaného vyrozumel. V krátkosti a zjednodušene: vedec Charles Darwin hovorí o vývoji druhov, filozof a básnik Friedrich Nietzsche o tom, že človek je čosi, čo musí byť a bude prekonané. Obaja géniovia, každý pomocou vlastného argumentačného aparátu, jeden rečou exaktného učenca, druhý jazykom vizionára a proroka, vravia – vlastne to isté: že ľudstvo v podobe, na akú sme si doposiaľ zvykli, raz nebude existovať. Vývoj a transformácia sú len otázkou času.

„Nové“ okolnosti – demografická explózia a ekologický stav planéty však položili ďalšiu otázku, ktorá je rozhodujúca: bude toho času dost? Ale veď načo veriť práve starému Malthusovi a jeho obavám, čo sa stane, ak nás raz bude priveľa, načo veriť akurát súčasnému Lorenzovi, ktorý jasne definoval podmienky prežitia i všetko čo bude treba korigovať na mode vivendi, aby ľudstvo nespáľilo svoju poslednú šancu? Či nie je pohodlnejšie a najmä príjemnejšie pred večným spánkom uveriť sladkej schizorozprávke o tom, že keď už nebude dosť dobre a dosť miesta tu, presťahujeme sa všetci aj s batožinou, dákam inam, tak, ako sme sa voľakedy dávno sťahovali z Polynézie na Veľkonočné ostrovy, alebo onehdy z Kiripolca do Petržalky? Problémy metastázujú, ale doterajšia vágnosť ich riešenia v situácii, v ktorej už nejde o to „kedy“, ale „či vôbec“, neskytá dôvod k optimizmu. Okrem širších súvislostí, ktoré sú spoluurčujúce, je priam v povahe človeka, že síce pociťuje obavy z globálneho ohrozenia, ale poriadne nasrať sa vie len vtedy, keď mu rozkopú ulicu pred vlastným domom. Zbierajme pohľadnice miest, dedín, malebných zákutí krajiny. Raz budú mať pre tých, čo prežijú – ak prežijú – väčšiu hodnotu ako Botticelli alebo Picasso.

Nevytláča vás váš postoj k svetu do pozície „sám proti všetkým“?

„Každý sme vo vesmíre sám. Nejakto si v tom musíme pomôcť,“ povedal dramatik John Osborne. Škoda, že k tejto výstižnej vete nepripojil kratučký návod, ako. Alebo je to tak dobre: máme do konca života o čom premýšľať, čo robiť. Ale aby som sa nevyhol priamej odpovedi: necítim sa byť v pozícii „sám proti všetkým,“ ani ešte v paranoickejšej pozícii, že „všetci sú proti mne“, ale neraz som veľmi osamotený medzi mnohými. To nie je vzlyk, to je konštatovanie. Beriem to ako samozrejmosť. Stav, na ktorom aj ja mám svoj podiel.

Všimla som si, že provokujete ľudí (neviem, či viac ženy, alebo mužov) nielen svojím písaním, ale aj oblečením, zovňajškom. Viete o tom?

Zvláštne, že ešte dnes, keď pestrosť a rôznosť konečne zavládla ulicami, možno až tak povšimnutiahodne provokovať oblekmi aj starého Dittricha. Učil sa síce šiť vo Viedni, bol vyhľadávaným krajčírom bratislavskej „plechovej“ mládeže, ale veď ten je už vyše dvadsať rokov mŕtvy! Voľakedy som provokoval, áno, čo ako čudesne to bude dnes znieť, ale napríklad biely oblek sa považoval za výstrednosť, o dlhších vlasoch ani nehovoriac. Keďže som však rád nosil v lete biele obleky a bol som presvedčený, že krátke vlasy mi nepristanú, musel som podstúpiť riziko, že ma budú považovať za výstredného. Zopár ľudí sa na ulici zakaždým za mnou otočilo, pravdaže nie preto, že by som bol taký nezvyčajne krásny, ale

preto, lebo som bol taký nezvyčajne biely. Ale v čom bola chyba? V tom, že ja som bol taký biely, alebo v tom, že oni boli poväčšine takí šediví? A zovňajšok? Genetická záležitosť, za ktorú nesú zodpovednosť predkovia. Ja som sa na ňom len snažil čo-to vylepšiť, pričom sa mi podarilo čo-to zhumpľovať. Nikdy som nemal šťastie cítiť sa vo vlastnej koži tak dobre, ako som sa domnieval, že si zaslužím, ale čo robiť? Inú nemám. A ak provokuje, z toho si ťažkú hlavu nerobím. Filistri vždy považovali čokoľvek, čo sa rôznilo od ich vlastných predstáv, myslenia, morálky či vkusu, za provokáciu, na tom sa akiste nezmenilo a ani nezmení nič, pretože každá doba má svojich filistrov, len v každej dobe si nájdu čosi iné, čo budú považovať za provokáciu vlastnej úzkoprsosti. Ja som si už na filistrov zvykol, ale je dosť možné, že oni na mňa si nezvyknú nikdy.

M. Čierna, *Nové slovo*, 1992

Naozaj nie som odborník v ekológii. Ani vtáci nebývajú špecialistami v ornitológii – a lietajú. Nie som ani školený zoológ, akurát ma naučili, že každý živočíšny druh má istú schopnosť prispôbiť sa zmeneným životným podmienkam – s dôrazom na slovo „istú“. Nie som ani futuroológ, aby som vedel, čo s nami bude o nejaký čas, ale intuícia mi hovorí, že sa to neskončí happyendom. Ľudskú inteligenciu považujem za cudzorodú silu v prírode, v kombinácii s niektorými inými vlastnosťami človeka za nesmierne nebezpečnú. Našťastie, príroda je mocnejšia. Ľudstvo funguje, ako funguje, ale jeho spôsob života je len spôsobom zábavy na vlastnom kare. A možno to budú práve ozónové diery, ktorými vyletí nahor, do ničoty. 1993

Napísal si niekedy v minulosti niečo, za čo by si sa teraz mohol hanbiť?

Samozrejme. To so stane každému. Písať mizerne nie je žiadna hanba, hanba je mizerné veci uverejňovať. Spisovateľ potrebuje na svoju prácu odpadkový kôš rovnako ako písací stroj. A kto nevie rozoznať, čo môže von a čo patrí do koša, zmýlil si povolanie. Ale ak je v tvojej otázke narážka na to, či som niekedy v minulosti napísal niečo prorežimistické, potom môžem s pokojným svedomím odpovedať záporne. Nikdy nič. Ale nie preto, lebo tu náhodou bol totalitný režim, reálny socializmus, vyspelá demokratická spoločnosť (nehodiac sa škrti), ale jednoducho preto, lebo si neviem predstaviť režim, ktorý by som mohol milovať či obdivovať natoľko, aby som ho ospieval, či inak literárne mu vyznal lásku. Mať rád krajinu, v ktorej žiješ, a režim, ktorý sa v nej konštituoval, to sú, aspoň podľa môjho náhľadu, dve rôzne veci, hoci pripúšťam, že u mnohých sa môžu zliať v jednu. Aj ja by som to niekedy chcel zažiť, ale obávam sa, že v tomto smere zomriem neukojený.

Nežijeme len v dobe reklamy, ale aj závidi. Ostatne, to vždy. Závišť... Možno sa jej vyhnúť? Pociťuješ ju aj ty?

Cudzej závidi so vyhnúť nemožno, lebo hladní závidia vlas v polievke a plešatí na hlave. Je to prirodzená ľudská vlastnosť a kto tvrdí, že nikdy nikomu nič nezávidel, klame. Možno

voľakde, hlboko v prelese, žijú kmene, Božie deti, ktorí ju nepoznajú, ale my sme iní. Závist môže byť motorom, ktorý ženie, i hrdzou, ktorá žerie. Čo s človekom urobí závist, čo človek urobí so svojou závišťou, to je bezpochyby jedno z kritérií jeho kultivovanosti. Snažím sa závidieť tak, aby si to nikto nevšimol a rád by som sa prepracoval k tomu, aby som závidel tak, že si to jedného dňa nevšimnem už ani ja.

Na ulici ťa nemožno prehliadnuť, oblekaš sa akosi „inak“. Zaujímalo by ma, čo je za tým? Snaha zapáčiť sa? Komplex?

Najradšej sa páčim neoblečený a prečo hneď komplex? Prečo vylučuješ možnosť, že mám jednoducho dobrý vkus? Myslíš, že sa ti do novin vyznám zo svojich komplexov? Veru nie. To radšej porozprávam o svojom vkuse. Dúfam, že sa to nebude chápať ako nedostatok vlastenectva, ale pre mňa ostáva jasným vzorom nie Štúr (hoci, ak možno verí televíznej inscenácii, bol vždy oblečený tip top), ale gróf Esterházy. To bol človek elegantný zvnútra i zvonka, to bol arbiter elegantiarum! Svojho koňa zastrelil len preto, že farebne neladil s farbou jeho obleku! Ak odhliadneme od scestných dekadentných názorov členov Spolku pre ochranu zvierat, možno to považovať za vrchol estetického cítenia v oblasti odievania. Alebo iný príklad. Pred pár rokmi vypukla móda, ktorou ochoreli aj spíki rakúskej televízie, oblečení vždy s decentnou eleganciou. Začali nosiť kárované saká a vzorkované viazanky! Ja som v tých časoch – z dnes čoraz pochopiteľnejších dôvodov – ignoroval naše spravodajstvo a sledoval výlučne Zeit im Bild, no vtedy som bežne prišiel o zdroj informácií. Nevedel som sa na nich dívať bez toho, aby ma zakaždým nenaplo na „vzorkovanie“. Našťastie, tá epidémia netrvala dlho, odoznela za pár mesiacov. Ešteže sa k tomu nenosili bodkované košeľe, lebo to by už bola hotová kataklizma. Uznaj: kárované sako a vzorkovaná kravata! Veď to sa nedá vydržať, ani keby bolo na svete inak všetko v poriadku!

Vladimír Turkovič, *Národná obroda*, 1992

A či mi nie je ľúto, že nemám masové publikum a veľkú popularitu? Samozrejme, že áno, ale čo mám robiť? Spievať neviem. stovku pod desať sekúnd už zabehnúť nevládzem a v Hollywoode ma nechcú. 1995

Odkedy vás poznám, pamätám si vás ako spisovateľa na voľnej nohe. Z vlastných skúseností viem, že nech sa literát akokoľvek usiluje, je to existencia veľmi neistá a strastiplná. Ako sa vám žije na voľnej nohe dnes?

Na voľnej nohe som len posledných sedem rokov. Žije sa pochopiteľne omnoho ťažšie ako doteraz, lebo ceny všetkého stúpili, len ceny niektorých druhov ľudskej práce ostali rovnaké, spisovateľskú nevynímajúc. Skutočnou odmenou tvorivého človeka je pocit tvorby a slasť z výsledku, ak sa vydarí – honorár bez ohľadu na jeho výšku je len sprejitým. Nepopieram, že vítaným. V našich zemepisných šírkach však aj to sprejitné bolo vždy nevelké, takže každý, kto sa dal na písanie, a dupľom ten, kto si ho zvolil ako hlavné zamestnanie, musel počítvať s tým, že bude viac ako jedlom živý vôňami z kuchyne. No posledným sladidlom života na voľnej nohe je najnovší daňový zákon. Ako spisovateľ v slobodnom povolání som mohol byť zaradený do kategórie „súkromný podnikateľ“, vedno trebárs s tými,

čo mimoriadne lukratívne podnikajú v oblasti pašovaných svetrov, cigariet či kožených búnd, či špekulujú inak, ako nad papierom čo napísať. No môj „súkromnopodnikateľský“ zárobok mi nedovoľuje platiť zákonom stanovené poistné, ak len nechcem súčasne podnikáť aj v bádani po ešte stráviteľných zvyškoch potravín v kontajneroch. Ďalšia možnosťnemožnosť je poberať sociálnu podporu, ak mesačný zárobok nepresiahne tisíc korún. A to sa mi, namôjhriješnu, tiež stáva. Takže – hoci by som na podporu nikdy nereflektoval – bol by som beztak automaticky preradený do kategória „súkromný podnikateľ“ a opäť musel platiť poistné, na ktoré mi nezvyšuje. To by lepšie nevymyslel ani Heller, to je predsa naša Hlava XXII! Ale bola tu i tretia možnosť... Hellerov Yossarian, aby obišiel zákon, urobil zo seba cvoka a začal chodiť pospiatky. Nuž a ja som, celkom v duchu svojej závatnej životnej kariéry, rovnako pospiatky vycúval zo statusu spisovateľa v slobodnom povolani do kategória „dobrovoľne nezamestnaný“ – so všetkými nepríjemnými sociálnymi dôsledkami. Som cvok? Trebárs. No byť pánom svojho času a môcť písať, to je pre mňa priveľká hodnota, aby som sa jej vzdal za pár šupiek. Mám, ako hovorí Thurber, radšej malý kruh slobody okolo seba, ako veľký v nose. Nič iné, ako písať, beztak robiť neviem, hoci zlé jazyky tvrdia, že ani to... Pre úplnosť musím dodať, že starý dobrý rozhlas prejavil ochotu opäť ma privinúť na svoju hrud: ponúkli mi možnosť na rok zastupovať Janka Tužinského. Položil som si však otázku: Keď ja budem v rozhlase zastupovať pána Tužinského, kto bude potom na voľnej nohe zastupovať mňa? Súhlasím s vami, že je to strastiplná existencia. Byť na voľnej nohe znamená mať nohy voľné, ale ruky, aspoň čo sa materiálnych statkov týka, zviazané. Bohatý však človek môže byť na viacero spôsobov...

Roky vzbudzujete aj v literárnom prostredí pozornosť svojim... povedal by som elegantným, hoci trochu nápadným oblečením. Nechcem sa pýtať, či je výhodné, respektívne bezpečné pre satirika byť nápadným, skôr to, jako to robíte, že ešte jar ani nezačne a vy ste opálený ako starý morský vlk. Počul som o vašom intímnom, veľmi blízkom, dlhoročnom vzťahu k Dunaju...

Poruším, s vaším dovolením, bontón rozhovoru, ktorý diktuje odpovedať len na to, na čo sa pýtate. Pre satirika naozaj nie je ani výhodné, ani bezpečné byť nápadným len svojim oblečením. Vystavuje sa riziku, že ho budú satirici považovať za módného satirika a módni panáci za satiru v móde. Ale k veci. Ostatných tridsať rokov od skorej jari do pozdnej jesene som veľa času strávil na Dunaji. Je to pre mňa viac, ako len sled vodáckych sezón, je to bezmála polovica dospelého života, ale i polovica spôsobu života – sanačného, v kontrastu s tým asanačným, ktorý zväčša vediem na suchu pod heslom „Slnko, vodka a aspoň trochu vzduchu“...

No aktuálnejšie, ako o „opálení“ a iných pre telo i ducha blahodarných účinkoch, ktoré má život na rieke a v prírode vôbec, sa mi vidí vraviť o dopálení...

V jednom interview spred troch rokov som povedal, že to, čo sa na Dunaji deje, považujem za zločin proti prírode, v inom, že ak sa prevádzka „Pyrrhovej“ priehrady presadí, bude to víťazstvo lobby nad zdravým rozumom.

Nemám dôvod svoj názor zmeniť: všetky koristnícke, brutálne zásahy do prírody sa raz vypomstia, bez ohľadu na to, akými *epitetonmi ornans* ich ovenčia ich vykonávatelia, aby spracovali verejnú mienku. Nepresvedčila ma rozsiahla „osvetová“ kampaň, ktorú v poslednom čase vyvíjajú páni stavitelia v snahe presvedčiť nás i svet, že táto pirátska drevená noha je lepšia, zdravšia a výkonnejšia, ako tá, čo – s aroganciou sebe vlastnou – odrezali. Nepresvedčil ma pán, ktorý sa nechal v médiách počuť, že vodné dielo bolo nevyhnutné,

pretože „Dunaj je chorý“. To som v úzkom kruhu komentoval: „Prehovoril bacil.“

Počujeme aj to, aké úžasné rekreačné možnosti tam teraz, vďaka vodnému dielu, budú. Kto však, okrem tých, čo túto rieku poznajú dôverne, sa kedy dozvie, aké tam boli! A nenávratne sa zničili. A aká neopakovateľná nádhera krajiny padla za obeť dravým záujmom istých kruhov. Ale keď je možné zacementovať ľudský mozog, ako sa môže ubrániť rieka? Sme schopní vyčíslieť cenu energie, kvantifikovať zisky za dopravu, ale cena krásy – pokiaľ nevisí v galérii, neodklopkáva sa na dražbe alebo nevyvíja za sklom v múzeu – nie. To sa totiž vzpiera kupeckým počtom, to si vyžaduje inú dimenziu ducha. A je zle, ak o krajine nekontrolovane rozhodujú tí, ktorým chýba.

Áno, počujeme aj to, že v kanáli vodného diela sa usídľujú kormorány, ako indikátor skvelých životných podmienok. I tento „detail“ začal patriť do arzenálu envirových argumentov ľudí od rysovej dosky, rokovacieho stola, obrazovky monitoru, bankového priečinku. Mne však, človeku z člna, ktorý vie o rieke a kormoránoch svoje, by bol na smiech, keby mi, plaviac sa v ňom ešte nedávno majestátnou riekou, nebol do plaču. A vraj už ani dobrý Slovák nie som, lebo odmietam zmieriť sa s tým, že zničili kus mojej milovanej krajiny; prejav odporu voči vodnému dielu sa stal medzičasom demonštráciou protislovenských postojov...

Milovníkom prírody však môžem oznámiť, že som, a že nielen kormorány sa usídľili v kanáli...

Minule sa tam zjavil čajka Jonathan Livingstone. Sedel na betóne, pokyvoval múdrou hlavou a hovoril: gratulujem, gratulujem. Potom sa zdvihol a odletel. Ako ho poznám, už sa nevráti...

Ján Majerník, *Literárny týždenník*, 1993,

Hovorí sa, že spisovatelia sú svedomím národa. Sú?

Niektorí určite. Je to neľahká úloha, najmä v časoch, keď sa národ správa nesvedomito. Iní sú zase očami, mozgom, žalúdkom, pohlavnými žľazami, niektorí prevezmú funkciu pečene. Spisovateľ nemusí byť nevyhnutne svedomím národa. Niekedy stačí, ak nie je jeho apendixom.

2003

Nie sme za minulosť – každý iným spôsobom – zodpovední všetci?

Myšlienku kolektívnej viny, oktrojovanú v posledných troch rokoch s náramnou nástojčivosťou, odmietam. A nie preto, že by sa s ňou azda nevedelo vysporiadať moje vlastné svedomie a preto by som už najradšej videl celý problém súfknutý zo stola. Má totiž jediný účel – pripraviť prepratý, znevážený, pochybnosťami nahlodaný a zúfalý mozog previnilca na prijatie novej doktríny. Pre zmenu opačnej. Myšlienka kolektívnej viny je v popredí vždy vtedy, keď niet času či chuti zaoberať sa individuálnymi osudmi, veľkosťou individuálnej viny za všetko, čo je trestne stíhateľné.

Čo pre vás znamená slovo „národ“? A čo národná hrdosť?

Poviem vám, čo pre mňa neznamena. Brať jeho meno nadarmo. Pod horúcim vlastnectvom chladne kalkulovať. Používať národovectvo ako výťah, ktorý vynesie osobu na vytúžené poschodie kariéry. A národná hrdosť? Nevie, čo to je – byť hrdý na to, že som

príslušníkom spoločenstva, z ktorého na jedných som pyšný, za druhých sa hanbím, mnohí ma nechávajú ľahostajným a drvivú väčšinu nepoznám ani len z videnia. Navyše – hoci nemám sklony snímať cudzie hriechy, po tom všetkom, čo sa už na svete stalo a čo sa, napokon, permanentne deje, nie som hrdý ani len na to, že som človek. Hoci ma zamladi učili: Človek, to znie hrdo. Prosím vás – komu?! prídem sa pokloniť skvelému zdraviu jeho žalúdka.

Ste známy ako milovník dunajskej prírody. Poznáte každé jej zákutie, i tie dnes už neexistujúce. Ako by ste charakterizovali svoj vzťah k rieke?

Keby išlo o ľudskú bytosť, nazval by som ho láskou, keďže nejde o bytosť – závislosťou. Keď som sa raz, pred mnohými rokmi, musel rozhodovať, či ostanem v Bratislave bez bytu a zamestnania, alebo sa odsťahujem a oboje získam, rozhodol som sa – kvôli Dunaju. Nie, to je nepresné – rozhodol Dunaj. Nikdy som to neolutoval.

Ako sa zmierujete s existenciou vodného diela Gabčíkovo? Nedávno ho akceptovali aj maďarskí zelení, objavujú sa pravidelné informácie o energetickom prínose a o jeho priaznivom vplyve na život ramennej sústavy, zdôrazňuje sa jeho význam pre protipovodňovú ochranu a zlepšenie plavebných podmienok. Je to pre vás dostačujúca náplasť na takýto drastický zásah do prírody?

Áno, áno bez pravidelných ubezpečení betónových ekológov a ekologických betonárov, že ma neodplaví povodeň, už bezmála ani pokojne nezaspím. Vybudovali nádheru tretieho tisícročia a teraz si tam vodia turistov, aby im to obdivovali. Tí by boli schopní aj v Treblinke vybudovať stanový tábor, keby sa našiel niekto, kto im to dovolí, a potom tvrdiť, že to bolo odjakživa miesto trampskej piesni. Nie, o ich profesionálnych schopnostiach a schopnostiach presadiť svoje zábery som nikdy nepochyboval – dobrý manager ide za svojim cieľom aj cez mŕtvolky, cudzie, prirodzené, a disponuje aj charizmou presvedčiť, že beztak už nedýchali. Vždy hrali power play. Pamätám sa: vláda vyhlásila moratórium stavby a ja som sa potom plavil v kúdoloch prachu, čo vírili tie nepracujúce nákladniaky. Ale nehovorme už o prírode, veď tej nádhernej, unikátnej, podunajskej máme habadej a ako takú ju aj vylepšili. Bol by som naozaj nevďačník, keby som sa nepoďakoval, že ten nádor na Dunaji nie je až taký malígny, ako sme sa obávali, ale naopak, taký fajn benígny, aký sme sa ani neopovažovali dúfať. Nie, hovorme o tom, že vyrábame ešte viac elektrickej energie a – vraj ide opäť zdražieť! Viem, v tomto okamihu by mi pár stoviek expertov vedelo povedať prečo, mňa však tento princíp priam fascinuje!

Benjamín Škreko, *Extra Slovensko*, 1993

Oblíbené jedlo a nápoj Petra Gregora

Jedlo. Vezmeme dobrý domáci chlieb, odkrojíme. Vezmeme kvalitné maslo, natrieme. Vezmeme nekontaminovanú pažitku, posypeme. Všetko ešte osolíme podľa chuti a stavu obličiek.

Nápoj. Do shakeru nalejeme 1 dcl rumu a vzápätí druhý dcl rumu, potrasieme a dostaneme skvelý koktail Ferencváros à la György Moldova.

Čo nevidieť, s dvojdňovým oneskorením oproti výročiu Víťazného februára, osláviš posledné okrúhle narodeniny, o ktorých je ešte hodno sa zmieňovať – päťdesiatku. Čo chystáš na bilancovanie? Ženy, lásky, humor, poéziu? Aká bude správa pre vnútorný parlament? Prejde?

Prečo si myslíš, že päťdesiate roky sú tými poslednými narodeninami, o ktorých je ešte hodno sa zmieňovať? Sľubujem ti, že ak sa o päťdesiat rokov budeš vladať niečo opýtať a ja budem vladať odpovedať, poskytnem ti omnoho zaujímavejší rozhovor, ako je tento. Pravda, s jednou podmienkou: že sa z miesta, kde sa stretneme, nebudem musieť vracaf do svojej krypty pešo...

Päťdesiatka – čo to je? Mal som ju neraz, keď mi bolo dvadsať a teraz, keď ju mám podľa rodného listu na krku naozaj, sa často cítim ako dvadsaťročný. No, nepreháňajme to! Nie často a nie dvadsaťročný. Povedzme – dvadsaťpäťročný. Vlastne... ani nie často, ale len občas. V podstate ani nie občas, ale veľmi zriedka. A starší. V skutočnosti sa cítim mizerne aj na svoj vek. Ale prečo bilancovať just v päťdesiatke? Veď už v tridsiatke celkom pekne dovidieť na tú druhú stranu kopca. Možno tušit, hoci nie vedieť, čoho si schopný a čo ešte urobíš – to sa dá odvodit od toho, ako si žil dovtedy, čo si urobil dovtedy, aký si bol. Lebo nie človek si vyberá svoj osud, ale osud si vyberie určitý typ ľudí. Nie som zástancom rigorózneho determinizmu, ale už dávnejšie mám pocit, že vo vlastnom živote by ma úprimne vedelo prekva-pit iba to, keby som sa jedného rána zobudil ako blondiak, alebo keby som zistil, že mi rastie šiesty prst. Nie, v deň päťdesiatky bilancovať určite nebudem. Robím tak totiž povrchno, inokedy menej povrchno, bezmála denne. Dosť pádny dôvod, aby som si nepokazil ešte aj narodeniny.

Mnohé v začiatkoch bola póza, predstieranie. Bránili sme sa nimi, zraniteľní pred svetom, pred dospelejšími, zrejšími, zabehanejšími. Dnes by nám bola na smiech. Čo prišlo miesto nej? Poznanie? Skúsenosť? Múdrosť?

Človek je produktom sériovej výroby so skrytou ambíciou stať sa raz originálom. Mladí sa chcú odlišovať – v tom sa podobajú. A v tom sme sa i my vtedy podobali dnešným mladým. Tak sa krúti odveký kolotoč: je to stále to isté, len zadky na sedadlách sa menia. Zamladí sa pózuje, je to ako vravíš, obrana. Ale aj tréning, ako raz zaujať postoj. Veľa sa „štylizuje“, aby sa raz našiel štýl. Póza je však kusom toho divadielka, ktoré tu všetci hráme v snahe byť sebou a zároveň aj kýmsi iným. Byť človekom znamená zvládnuť dvojrolu. Najmenej dvojrolu... A čím je prostredie úzkoprsejšie, filisterskejšie, tým viac je toho smiechu v lepšom a otvorených konfliktov v horšom prípade. Nemám ambície hovoriť za mnohých, tobôž nie za generáciu, ale azda sa veľmi nezmylím, ak poviem, že sme rástli, dospievali a dospeli v prostredí značne netolerantnom k akýmkoľvek odlišnostiam, vnútorným či vonkajším, a že v takom prostredí i pomaličky starneme. S tým sa však musí vyrovnaf každý po svojom. Ja som to napríklad vyriešil tak, že som ostal pozérom dodnes. Lenže dnes mi to nikto nepovie. Dnes so mnou robia interview.

Dve básne v tvojej poslednej zbierke majú totožný či podobný názov ako básne Mira Válka – Nedela a Prvá ranná električka v daždi. Náhoda? Ozvena? Nostalgia? Priznanie?

Náhoda, ktorá teraz, po rokoch, možno vyzerá ako čaro chceného. Pre mnohých bol Válek, podobne ako Stacho, básnikom priam kultovým. Mnohí sa ho snažili napodobňovať.

Tak im treba. Kto sa nechá vyprofilovať vzormi, vystavuje sa riziku, že mu neostane nijaký vlastný en face. Mne sa niektoré Váľkove básne páčili tiež. Ale, ako hovorí môj starý dobrý priateľ Duško Radovič: „Je pekné čítať dobré lúboštné básne, pokiaľ nepoznáte ani básnika, ani ženu, ktorá ho inšpirovala – len tak možno veriť láske i poézii.“ Váľka som poznal ešte ako bradatého redaktora *Mladej tvorby* občas sme vedno priali, debatovali, škriepili sa. Potom som ho vídal ako dokonale vyholeného vysokého štátneho úradníka vo funkcii barbiera našej kultúry. V tých časoch sme sa zdravili už len distingvovaným posunkom hlavy.

Ján Kamenistý, *Sme*, 1994

Byť „nepodplatný dobe“ je, samozrejme, málo. Otázka „...a keď sa tá zima opýta, čo si robil v lete?“ je otázka pre svrčka z Krylovovej bájky, ale nie pre umelca v čase, lebo históriu v tomto prípade naskutku nezaujíma, čo a za akých podmienok si robil, ale len to, čo si urobil, vytvoril. To nemusí každý pociťovať ako spravodlivé, ale je to akosi prirodzené.

1996

Nesporne patríš k najlepším aforistom v slovenskej literatúre. Sila aforizmu je v prenikavom pozorovaní, stručnosti a vtipe. Nie je predsa len ľahšie – a neraz sa to dá – napísať na tému aforizmu poviedku, hru? Aj honorárov by bolo viac...

Sú spisovatelia, ktorí píšú, ako keby si pochutnávali na vlastnom jazyku, i zopár vzácných, na jazyku ktorých si môže pochutnať aj čitateľ, ale ani jedno ani druhé, jedno chvalabohu, druhé bohužiaľ, nie je môj prípad. Som mizerný rozprávač, a tak som sa z toho, čo pociťujem ako handicap, snažil urobiť prednosť. Z núdze cnosť, ako sa vraví. Aforizmus je krajným výsledkom úspory slov, dobrý aforizmus však môže byť vetou, ktorá rozkrýva príbeh, čosi ako budúci mikrovesmír pred Veľkým treskom. Aforisticky však možno písať aj iných žánroch. S písaním je to ako s whisky: niekto ju rád s vodou, iný s ľadom, niekto čistú. Ja preferujem whisky čistú a písanie neriedené.

Poznám troch autorov apokryfov – Čapka, Petra Karvaša a teba. Čo tá táhá k histórii, ktorej sa dotýkaš nielen vo svojich apokryfoch, aforizmoch, ale aj rozhlasových hrách? Čo v nej hľadáš, čo nachádzaš? Nie je to tá prastará matka múdrosti?

Bezmála všetko, čo sa deje, sa už v nejakej obmene stalo, bezmála všetko, čo bude, v nejakej obmene či zárodku existuje teraz. Ani táto veta nie je nič iné, ako interpretácia starodávneho postrehu „Nič nové pod slnkom!“, ktorá má hĺbku a zároveň aj istú povrchnosť každého bonmotu. Napriek tomu, že história nikdy nebola predmetom môjho osobitného štúdia, takže aj nevedomosti z nej mám priam encyklopedické, podarilo sa mi nájsť v nej niekoľko motívov či tém, umožňujúcich nový, alebo aspoň odlišný pohľad na dávne deje, netradičnú interpretáciu faktov, nový spôsob nasvietenia starých scén.

Skúšal v biblickom príbehu Jóba Boh človeka, ako sa traduje už dvetisíc rokov, alebo to bol Satan, kto podrobil rafinovanej skúške nič netušiaceho Všemohúceho? Bol Judáš obyčajný

tridsaťstrieborniakový zradca, alebo ako jediný z učeníkov pochopil, že Krista treba obetovať v záujme jeho vlastnej veci, že „treba odobrať hrozno zemi, aby sa zmenilo vo víno“? Kazil Sokrates morálku aténskej mládeže, keď ani jeden z jeho žiakov neodbehol konjunkturalisticky do tábora moci, ale naopak, prejaviac vysoký étos morálky, všetci vytrvali pri svojom učiteľovi až do konca? Prečo Ignác Semmelweis, objaviteľ príčin horúčky šestonedielok a fanatický zástanca dezinfekcie, neskončil ako vážený člen Akadémie, ale všetkými oplývajúci v blázinci?

V histórii som našiel otázky. Odpovede na ne ma neuspokojovali. Našiel som v nej deje, monumentálne vo svojej vypätosti, situácie, ktoré dostali meno či názov podľa svojich aktérov, už dávno skončené. No znamená to azda, že sa v malej, nie, lepšie povedané skrytej, pre publikum menej exkluzívnej podobe neodohrávajú denne v osudoch takzvaných bežných ľudí? V histórii som našiel súčasnosť i naopak. Čo som však v histórii nenašiel, je múdrosť. Možno dejinám nerozumiem, a preto treba vziať môj názor s rezervou a bez záruky, ale ak sa pohybuje v kategórii múdrosti dejín, potom sa mi zdajú byť rovnako múdre ako nemúdre, ak majú zmysel, rovnako nezmyselné, absurdné. Dejiny jednoducho – sú.

Múdrosť som však našiel v hlavách, ktoré sa ich zúčastňovali, snažili sa ich pochopiť a uchopiť, zasahovali do nich, alebo ich dodatočne vysvetľovali. A rovnako v iných hlavách, snažiacich sa o to isté, našiel som nemúdrosť. Azda aj preto dejiny vyzerajú tak, ako vyzerajú...

Priamo pred očami sa nám slovenská inteligencia rozkladá na dve polovice – jednu „strihnutú“ nacionalizmom, druhú, ktorá nepociťuje potrebu každý deň sa bit' národne v prsia, vyznáva hodnoty skôr demokratické, občianske, európske. Kam patríš ty? Aké hodnoty vyznávaš? Do ktorej škatuľky patríš?

Mne sa nezdá, že by sa nám slovenská inteligencia rozkladala, tá totiž dávno rozložená je. Ale nehovorme o nej *en bloc*. Ostaňme pri ľuďoch od pera, ktorí nie sú ani tak svedomím národa, ako spofahlivým lakmusom spoločenských pohybov. Odkedy sa pamätám, vždy tu boli takí, čo vchádzali do literatúry vchodom pre služobníctvo (moci, rozumie sa) a takí, čo písali naprieč linajok. Jedni surfovali na vlne zdvihnutej vládou mocou, tí dostávali trafiky, vyznamenania i možnosť podieľať sa na moci, čo aj na inej úrovni, čo aj „len“ nad svojimi kolegami, a tí druhí po hube, či boli nanajvýš trpení. Moc korumpuje a čím je sama skorpumpovanejšia, tým krajší a dokonalejší *make-up* potrebuje, aby vyzerala nevinne, ľudomilne. A kto jej ho má urobiť, kto jej má vymyslieť čo najkrajší *epiteton ornans*, ak nie ľudia od pera a médií? Za Boha, za národ? Za vedecký komunizmus a proletársky internacionalizmus? Za svetový mier? Za spravodlivú vojnu? Za Eskimákov? Proti Eskimákom? Ach, jaj. Naozaj si však viem predstaviť, že moc v istej podobe či štádiu môže pôsobiť sympaticky, že sa za istých okolností môže tvorca s jej zámermi dokonca stotožniť, či podľahnúť jej charizme. No nie je jeho úlohou a povinnosťou svoj vzťah neustále prehodnocovať, podrobovať kritike? Navyše – miera, ale najmä spôsob, akým prejaví svoje sympatie k moci navonok, t. j. pred publikom, je aj otázkou miery dobrého vkusu, osobného, umeleckého. Všimol som si však, že tí, čo sa od moci zaľúbia nadlho, majú buď mizerný vkus, alebo nijaký. Oddanosť sa však vypláca a o to ide: moc rozdeľuje vavríny. No len lístkami zaslepený nevidí, že dostal i chomút. A je len pozoruhodné, kolkí teraz strkajú svoje náhle slobodné hlavy do chomútov dobrovoľne. A radi zabúdajú, že tvorba a umenie vôbec je predsa súčasť zložitého a dramatického zápasu o ľudskú – nezávislosť. A tak zasa raz nejde o súperenie odlišných pohľadov na kumšt ani rôznych „izmov“, ba ani svetonázorov či ideológií, ale

o celkom banálny boj o prežitie, miesta na výslní, budovanie sľubných kariér, cementovanie pozícií. A keď k tomu, aby sme neboli jednookí, prirátame zásah trhu, ktorý jakživ nebol zárukou kvality, lebo diktát peňazí nie je odchodný od ideologického, dostaneme plastickejší náčrt pomerov.

A kam patrí v tomto virvare ja? Pre spisovateľa platí, že nie jeho meno pod posledným riadkom rukopisu, ale to, čo napísal, je na tomto svete jeho podpisom.

Ján Kamenistý, *Slovenské listy*, 1995

Roky som si budoval šatník, aby som mal oblečenie pre každú príležitosť a teraz zisťujem, že mám omnoho viac oblekov ako príležitostí. Plavky však tradične ostali mojím najobľúbenejším letným gala odevom, čo nemôžem povedať o pyžamách. Poslednú som vyzliekol v sedemnástich a odvtedy spávam už len vo vlastných chlpochoch. Áno, aj oblečenie, ako napokon, všetko, čo človek robí, je obrazom jeho duše. A tak, ako túži mať imidž, túži aj urobiť mnohé „svetu na zlosť“, lebo mnohé na svete je na zlosť duši. S dušou, ktorá je so stavom tohto sveta spokojná, nie je voľačo v poriadku. A duša, nespokojnosť či heréza, ktorej sa dáva do súvislosti s hábmi, v ktorých ju vláči márnomyseľné telo, by bola smutná ešte aj z toho dôvodu – keby ho nepovažovala za príliš malicherný...

1994

Sedeli sme v Klube spisovateľov a teba sa dotkla moja poznámka o tom, koľko existencií tadiaľto prešlo a pritom nezanechalo nijakú stopu, akoby nič neurobili, nevymysleli, ak neberieme do úvahy účasť v žabomyšších vojnách a sporoch. Namietol si, nazdajúc sa, že útočím na post básnika v spoločnosti...

Namietol som, lebo po dvoch decových rumoch sa mi zdalo, že príliš zovšeobecňuješ. Veď každá figúra i figurka toho pestrého panoptika má svoj individuálny osud, každý individuálny osud je hoden analýzy a zovšeobecnenie je úsudkom *en bloc*. Áno, sme – žiaľ – už v rokoch, keď po životných skúsenostiach máme na zovšeobecnenia právo. Ale to právo je zároveň rizikom, že čím častejšie ich budeme nadužívať, tým väčšia je istota, že z nich jedného dňa už nevylezíme. Bránim sa tomuto štádiu mysle rovnako ako svojmu fyzickému veku, lebo je aj jeho produktom. Nebezpečenstvo, ktoré predstavuje, som pozoroval na svojom otcovi. Bol to vzdelaný, rozhladený a skúsený muž, ale v časoch, keď som mu začínal robiť sparringpartnera v debatách, mal už cez päťdesiat (ako my teraz) a hotovú, fixnú životnú koncepciu, stabilný hodnotový rebríček a praxou overené názory. Ako šli roky, neprestal byť vzdelaný, rozhladený a skúsený, ale mne sa zdalo, že sa už nevyvíja, že jeho intelekt žije len zo syntézy. A žiť zo syntézy bez toho, aby človek jednostaj neanalyzoval a nanovo neprehodnocoval svoje i cudzie „overené“ pravdy, odtiaľ je už len krok k stareckej rigidite, čo je len o málo krajšia sestrička senility. A tej sa desím už teraz, hoci som počul, že okolie síce otravuje, ale k svojmu majiteľovi býva milosrdná...

Tak ako všetko v tejto nešťastnej dobe a spoločnosti, aj spisovatelia sú rozdelení na dva tábory, ak nie nepriateľské, tak aspoň nie celkom vraživé. S kým kráčaš ty, majster kultúry?

Génius dobu predbehne, mocný ju zmení, rozumný využije, hlupák prespí, nešťastný zmešká, majiteľ mimoriadne odolného zažívacieho traktu dokonca vychutná a ja celý čas špekulujem, ako jej ujsť. To je však tiež len ilúzia, nemožnosť, niekomu vytetuje stigmú, na iného sa aspoň podpíše. S obľubou hovorievam, že som typickým dieťaťom svojej doby, našťastie – nemanželským. Formoval ma „totáč“, ako hanlivo dnes ono obdobie nazývajú aj mnohí z tých, čo ho budovali, nie však oficiálna ideológia a jej kultúrne metastázy, ale skôr tlak a cenzúra, no na druhej strane diela slobodných duchov – od filozofov, cez osobnosti filmu, drámy, literatúry. Mojm oknom do iného sveta bola vtedy aj rakúska televízia, pravda v časoch, keď Becketta, Anouilha, Schnitzlera, Rotha či Pirandella nesuplovali Čeluste jedna až päť, či Terminátor jedna až desať. Pamätám si na inšpiratívne a poučné klubové diskusie na druhom programe; na bezmála päťhodinový brilantný slovný duel, v ktorom Rudi Dutschke a Daniel Cohn-Benditt na cucky rozmetali argumenty kovaných predstaviteľov establishmentu, nezabudnem do smrti. Aj vtedy boli dva „tábory“, a toto naše, nie nové, len v poradí ďalšie rozdelenie, je zasa raz účelové: je to forma konkurenčného boja, spôsob, ako sa etablovať v nových štruktúrach. Typický obraz situácie, keď je šťavnatých ceckov podstatne menej ako smädných odstavčiat, situácie, v ktorej sa odstavčatá správajú ako odstavčatá a ľudia ako svine. Mal som vtedy okná do iného sveta, mám ich aj dnes. Preto sa ma nepýtaj, s kým kráčam, ale pred čím utekám. To ti asi napovie, za čím a kam asi idem.

Zopár ľudí od pera sedí aj na ministerstve, napokon, sedeli tam odjakživa. Čo vravíš na teplé miestečko, z ktorého by sa dalo kadečo odvolávať, ale nikam sa dovolať?

Aj s rizikom, že to nebude znieť salónne: pred významným kreslom odjakživa dávam prednosť pravidelnej stolič.

Ako vychádzaš s časopismi, s verejnoprávnymi elektronickými médiami, keď niet cenzúry a možno písať – jojoj! – vlastne o všetkom slobodne? A s vlastným názorom, ktorý bol kedysi na prekážku. A teraz? Čo by tak mohlo prekážať ideovým cenzorom, keby náhodou boli žili?

S cenzúrou som sa stretol krátko po Novembri v istom denníku, kde som uverejňoval etudy: tie ostrejšie vyšli mierne preštylizované, alebo nevyšli vôbec. Pozdravili sme sa ako starí známi: Čo je, vstala si z mŕtvych? Nie, odvetila, len som si trochu zdriemla... A vieš, čo bolo na celej veci pikantné? Cenzuroval ma redaktor, literárny kritik, ktorý v minulom režime patril k poskribovaným a – umlčaným! Naposledy som sa s otvoreným prejavom nožnicovej cenzúry normalizačného typu stretol asi pred rokom v Slovenskom rozhlase, keď mi Odborná redakcia literárneho vysielania ponúkla možnosť na exkluzívnej ploche 45 minút (bol som naozaj povďačný) uviesť svoju poviedkovú esej *Lahké zápisky ťažkého pijana*. Je v nej pasáž, kde rozvíjam nasledovnú myšlienku: „Keď vezmeme do úvahy tézu, že Boh stvoril človeka na svoj obraz, nebol až taký nezmyselný spor, či je beloch alebo černocho, muž alebo žena. Ak je súčasne aj Najvyššou Inteligenciou – a svet ľudí vyzerá ako vyzera – potom si však treba položiť omnoho závažnejšiu otázku: bolo Stvorenie dielom opitosti alebo až ko-

coviny?“ Ich neotrasiteľným (a jediným) unisono argumentom bolo – toľko rokov po Darwinovi – že by tá pasáž mohla „uraziť veriach“. Nakoniec z už nahratej relácie nebolo nič, lebo som ju odmietol vypustiť. Cenzori sú, žijú, čakajú na svoju príležitosť, a keď ju dostanú, využijú ju. Sú driemajúcimi bacilmi latentnej choroby spoločnosti, v ktorej sloboda slova nie je jedným zo základných pilierov jej fungovania, ale ešte len krehkou vymoženosťou, ktorú treba brániť. Kto ju nebráni, tomu ju vezmú. Hoci, ako vidno, môžu ju vziať – práve preto. Len na okraj podotýkam, že kompletný text publikoval *Literárny týždenník*, a nikto sa nad inkriminovanou pasážou nepozastavil, ani nemám avízo, že by bola niekoho urazila.

Poznáme sa roky, vychodili sme tú istú školu. jedno som sa však o tebe dozvedel, akosi neskoro. O твоjich výletoch člnom po Dunaji. Čo na tejto rieke hľadáš, čo nachádzaš, čo ti dáva? Nelakajú ťa jej vlny?

Je to – okrem iného – aj jedna možnosť úniku, aj okno do iného sveta, lebo tam dolu, na biednom zvyšku toho, čo nám z Dunaja zostalo, je iný svet, iné dimenzie, iné myšlienky, starosti a zážitky. Mám tam radšej život. V prírode sa cítim ako pobožný v chráme a z pobytu na Dunaji sa vraciam ako vymenený, za lepšieho, rozumie sa, takže to vždy pár dní trvá kým sa všetko opäť pokazí. Ale Dunaj nie je len idyla, ale aj nebezpečenstvo a ja mám nebezpečenstvo rád. Voľakedy som ho provokoval, aby som sa odskúšal, dnes mám pred riekou omnoho väčší rešpekt, lebo viem, čoho je schopná. Pár mojich kamarátov je už tam... S vlnami som si zatiaľ vždy poradil, ale ony sa rodia vždy nové a nové, kdežto ten, čo sa na nich plaví, podlieha opačnému procesu. Takže možno niektorá čaká na mňa a ... nie je ešte ani na svete...

Ján Kamenistý, *Práca*, 1997

Kauzalita medzi snahou talentu a veľkosťou úspechu je taká nejasná a pohyblivá, že sa mi zdá, akoby hraničila s iracionálnom.

2004

S vlastnými prácami je to ako s vlastnými deťmi: môžete ich milovať nekriticky i mať rád vlašne, môžete byť nimi sklamaný, zhnusený, ba nenávidieť ich až do vydedenia (a vy ako spisovateľ viete, že táto škála je možná i v priebehu 24 hodín), no objektívne ich neuzriete nikdy.

Je to fatálne a trápi ma to. No na druhej strane sa utešujem: ktorý subjekt je schopný vidieť veci naozaj objektívne? Veď ani teplomerom nezmeriate presne teplotu kvapaliny, lebo už tým, že ho do nej ponoríte, zmeníte prostredie – a také meranie sa nazýva exaktným! A kritik, pri všetkej úcte k tomu povolaniu, je predsa tiež len subjekt. Hoci ne jeden mienkotvorný dokonca – prepytujem – až!...

Ale ako spisovateľ zažívate to šťastie byť vyčlenený ešte aj inak... Písanie je, na rozdiel od zborového spevu, výsostne individuálna činnosť, už samotným aktom písania sa psychicky i fyzicky vyčleňujete z kolektívu, dokonca aj z toho najmenšieho – z páru. Je to osamelá činnosť osamelého človeka a jednou zo satisfakcií za samotu je, že môžete ako demiurg zaľudňovať prázdny priestor okolo seba postavami, že môžete žiť iný život na papieri, kým za oknom prúdi a pulzuje ten skutočný. Všimnite si: za reálnych ľudí – fiktívne postavy. Za čas,

ktorý by ste si mohli žiť a užiť – fiktívny čas a fiktívne zážitky žité s nimi a cez ne na papieri. Všimnite si – za realitu fikcia, fikcia, ktorá sa stáva novou realitou. Čudné, nanajvýš čudné, nie? Nič ľudské nie je dosť čudné, a tak mi vychádza, že písanie je typickým neurotickým symptómom. A neuróza nie je program – a vôbec už nie umelecký – ale stav, diagnóza, jeden zo spôsobov, akým sa žije dočasná nevyhnutnosť.

Irónia a sebaíronia je jedným zo základných stavebných kameňov vašich básní, ba aj tohto rozhovoru. Ako sa znášajú v sebe či popri sebe lyrik a ironik? A ešte, aby sme urobili presah, aj satirik?

Takto.

Otrávenosť životom a svetom, dezilúzia, skepsa, vykúkajú z vašich prvých dvoch zbierok ako neposlušné, zvedavé i tak trochu otrávené vrabce. Bola to v čase spoločenského zdvihu, v čase uvoľnenia, v čase črtajúcich sa občianskych slobôd iba mladícka póza alebo už prorocká predtucha času budúceho, teda nastávajúcich sedemdesiatych rokov?

„Prorocká predtucha času budúceho“, joj, to znie pekne, to by bolo skvelé, keby mi takéto *ornans* mohlo už naveky prischnúť, lebo predvídavosť v tušeniach, uši citlivé na bezmála nečujné poryvy čias budúcich – také niečo pristane básnikovi viac ako Hviezdoslavovi mašfa, ale žiaľ, musím vás sklamať. Skutočnosť je taká, že ja neviem predpovedať ani počasie na dva dni dopredu, nieto zmenu režimu. Bol som deziluzívny a skeptický, otrávený a bohémsky, smutný i rebelantský preto, lebo ma tak vyformovali samotné okolnosti a ani sama matka príroda si s tým materiálom, ktorý som, zrejme nevedela nič lepšieho ani múdrejšieho počať... Onen „spoločenský zdvih“ konca šesťdesiatych rokov som prijal s nadšením poloutopenca, ktorého vytiahnu z vody: konečne sa dalo dýchať! No sotva som sa nadýchal z úst do úst slobodienky a a vykašľal vodu z pľúc, už sa zasa snažili strčiť tú moju úbohú hlavu dakam... Nie, takú rýchlu zmenu režimu som veru netušil. Alebo – že by? Viete, s tušeniami je to tak – vždy existuje pravdepodobnosť, že sa splnia, celkom v intenciách Švejkovho „Nechže bolo ako bolo, ešte vždy dáko bolo, ešte nikdy nebolo, aby dáko nebolo“... a keď nie, sorry, aj vnútorný hlas má právo na omyl. A ste ako šaman, ktorý predtancuje svojmu kmeňu a potom riekne: „Bude pršať!“ a ono raz určite pršať bude, aj v tej najsuchšej krajine sveta, spoľahnite sa! Ak chcete byť dlho šamanom, predpovedajte dážď, ľudia majú radi optimistické predpovede.

Predpovede, aj tých, čo tak predpovedajú, ak si však chcete zachovať poveseť šamana – skvelého meteorológa, je rozumné vystríhať sa presných predpovedí, kedy spŕchne. Takže „prorokom“ som nebol, ostáva teraz odpovedať na otázku, či „chandra“, skepsa, dezilúzia a ostatné, v tých časoch nemódne a ukrutne nesocialistické atribúty mojej poézie neboli len „mladickou pózou“.

A prečo nie? Dobré sa na seba pamätám – bol som značne neznesiteľný mladík, veď ani samého seba som neznášal, tak prečo by som v tom veku nemal byť aj pozérom? A kauk-liarom. Kamuflátorom. Komediantom. Hercom, ktorý sa úporne, možno až toporne, snaží dostať do roly samého seba, roly, ktorú bude hrať celý život, roly, ktorú mu napísal ktosi iný? Trebárs dáky netaľentovaný autor. Škrabák. Beznádejný grafoman. Alebo naopak – génius! Absolútny suverén tohto *teatra mundi*, ktorý všetky roly píše skvele, len akurát keď makal

na tej vašej – akosi nemal deň?!... A vy cítite a onedlho už viete, že ju budete hrať pred nevšímavým, nevďačným, náladovým, dosť primitívnym a v podstate krvilačným publikom, a za chvíľu prídete na to, že bárs by ste aj dušu vydávali, jakživ neulahodíte všetkým, a keď sa vám zazdá, že ste ulahodili mnohým, zakaždým bude v hľadisku sedieť klaka, ktorá odmení váš výkon piskotom a zhnitými paradajkami. A potom – je to až taký hriech byť pozérom? Po tom všetkom, čo sa na tomto svete už stalo? Pri tom všetkom, čo sa na tomto svete denne deje? ... Chyba nie je pózovať, ale nerozhýbať sa z pózy, ustrnúť v nej, hoci... keď už hovoríme obrazne a v tejto rovine, nedá mi, aby som nepovedal, že dobrá a zaujímavá póza sa mi vidí priateľnejšia ako mizerný pohyb. Ako trebárs všakovakými krásnymi, dobre vyzeraúcimi, ušľachtilo sa tváriacimi a vznešene formulovanými cieľmi kamuflovaný – ľah k válovu.

Vašu prvú básnickú zbierku ste nazvali Potreba viesieť. No paradoxne ju vyjadrujete ako potrebu klesnúť, klesnúť až na dno. Musí básnik zostupovať až na dno? Ak áno, prečo?

Stará židovská legenda, ako ju interpretuje Gustav Meyrink, hovorí o troch mužoch, ktorí zostúpili až tam, čo vy nazývate dnom. Jeden tam oslepol, druhý zošalel, iba tretí, rabín Akiba, sa vrátil bez ujmy, lebo „mal kľúč“. Ellie Wiesel, bezpochyby lepší znalec Talmudu ako pražský elegán, mystik a literárny exot mimoriadnych kvalít Meyrink, hovorí o štyroch učeniach, ktorí zostúpili do „Záhrady tajného poznania“ s katastrofálnymi následkami: jeden „uzrel“ a umrel“, druhý zošalel, tretí, syn Abujov, „stratil vieru“, takže sa na zvyšok života stal hanbou vlastných, iba spomínaný Akiba sa vrátil „v mierí“, lebo „v mieri vošiel“. Akiste neurazím ničie čítanie, len autenticitu tajuplného, a preto inšpiratívneho, ak sa budem pridávať Meyrinkovej interpretácie, podľa ktorej rabín, keď sa vrátil, vyslovil vetu. „Tam, kde sme boli, stretol každý z nás samého seba.“ Tento fascinujúci, zimomriavkotvorný príbeh možno vyložiť mnohoroako; som náchylný pochopiť ho v zmysle „peklo som ja“. Či musí básnik zostupovať až na dno? ... Je vôbec možné odpovedať na túto osudovú otázku v rovine „áno“ – „nie“? Boli básnici, ktorí prežili to, čo zvykne nazývať šťastným a úspešným životom bez očividným tráum a výraznejších debaklov? Boli. Boli básnici, o ktorých je už na prvý pohľad zrejmé, že lízali dlaždice dna, aj s prekliatím biedy, nepochopenia, chorôb od telesných až po duševné? Boli. Ale sme na začiatku – pri otázke.

Skúsme teda uvažovať inak. Každý máme svoju stupnicu citlivosti, prah bolesti, telesnej i duševnej, čo je pre jedného katastrofou, to iný prežije s úsmevom na skrivených perách. Jeden skutočné životné katastrofy zažíva, lebo mu ich okolnosti tak režirujú, iný si ich musí „vymyslieť“, lebo je takým spôsobom prírodou skomponovaný a môj, skúsenosťou podporený názor je, že medzi skutočným a „vymysleným“ niet rozdielu, ak sa stotožníte s „vymysleným“. Hĺbka nešťastia teda nezávisí len od závažnosti jeho príčin, ale aj od schopnosti precitovať. Môže to ale znamenať, že ten, kto očividne prešiel peklom, je na tom rovnako ako ten kto ho bez zjavnej gestikulácie zažíva akurát vtedy, keď iným sa zdá, že by mu mohli závidieť osud?

A sme opäť na začiatku...

Naozaj závažné otázky, na ktoré máme odpoveď, môžu byť zradné: čičkajú nás v klamnej ilúzii, že vieme. Táto je hamletovská, nie s Yorickovou, ale s vlastnou lebku v ruke. No pre niekoho, kto má k tomu osobnostné predpoklady a dispozície, je to zároveň aj nijakými radami múdrejších a skúsenejších neovplyviteľný podvedomý, hoci neraz aj vedomím podporovaný proces – žiadna však plánovaná turistika za extra zážitkami, ale naraz ste „tam“, dľ

vate sa na vlastné črepiny a ak vám zostalo trochu toho, čo tam hore nazývajú zdravým rozumom, zmôžete sa len na konštatovanie v údese: Tak toto som ja...!

A potom sa vrátite (ak) možno bohatší o jeden rozmer, ktorý mnohým chýba, možno len o trpký poznatok, že pôžitky korumpujú a utrpenie nezušľachtuje, vrátite sa poznačený ale musíte sa vrátiť – pobyt „tam“ je vám ako spisovateľovi nanič, stadiaľ sa písať nedá, veľká bolesť je nemá, slovné spojenie „trpí ako zvier“ je absolútne presné v popise nemožnosti použiť intelekt ako záchranné lano, bolesť musí odoznieť, stať sa, ako hovoria Nemci „salonfähig“, musia vás, alebo musíte sa stade dostať, pokiaľ možno nezdevastovaný až natoľko, že už nie ste schopný podať správu. Preto diela, o ktorých sa v jazyku kliše hovorí, že boli „zrodené z veľkej bolesti“, sú vlastne len pohrobkami. Odpoveď na vašu otázku nesieme každý v sebe. A... možno sme odpoveďou...

Pán Gregor, tuším, že nateraz posledná zbierka veršov Zberateľ hodín je akousi sumarizáciou života, akoby ste sa definitívne lúčili, nateraz s poéziou... Svedčia o tom témy vašich básní týkajúce sa staroby, opotrebovanosti, vyčerpanosti, unavenosti i otrávenosti. Nie je to predčasná sumarizácia či inventúra?

Predpokladám, že sa ešte nezberáte do hrobu... Vyzeráte sviežo, mladistvo a ako vždy elegantne. Mimochodom, elegancia je súčasťou vášho imidžu, ktorý si dôsledne pestujete celý život, či je to súčasť životného štýlu?

Zberateľ hodín je naozaj jesenným výpredajom, labuťou piesňou, lebo s poéziou som sa rozlúčil už dávno, či výstižnejšie povedané – ona so mnou. Keď som ako mladík čítal rozhovor, ktorý istým novinárom poskytol dnes svetoznámy prozaik Milan Kundera, zaujala ma v ňom veta „A jedného dňa som zistil, že už neviem napísať báseň.“ Nechcel som veriť, že je také niečo možné, a hoci ma tá veta májala ako príznak, roky som neveril – kým som to „jedného dňa“ nezažil na vlastnej koži. No témy či motívy, ktoré spomínate, ma zaujímali vždy, rokmi sa menila len optika, uhol pohľadu, ale najmä nástojčivosť, ktorou sa nimi zapovedávam, lebo hoci sa svojmu fyzickému veku bránim zubami-nechtami, ona o ňom vypovedá jasnou rečou... Či to nie je predčasná sumarizácia? „Človek by si nemal byť nikdy príliš istý svojou vecou“, píše v románe Golem už spomínaný Meyrink. Dnes ešte možno vyzeráme „sviežo a mladistvo“, a zajtra...? A tak, keď chcete vypovedať o smrti, je nevyhnutné byť aspoň trošičku nažive, musíte ju predbehnúť, lebo ona vám tú možnosť definitívne vezme, keď chcete hovoriť o starobe, je prezieravé urobiť tak zavčasu, aj za cenu, že pohľad nebude celkom autentický, lebo sa môže kadečo stať. Napríklad, že nám „jedného dňa“ zazvoní v ušiach, zdvihneme telefón, na druhom konci linky sa síce ozve ženský hlas, ale nebude to stará frajerka, ale nová skleróza. Preto sa modlievam: Pane bože, keď mi je už súdené na staré kolená osprostieť, daj, aby som osprostel na staré kolená, nie na starú hlavu...

A – mimochodom – elegancia... Istý novinár ma nazval „arbitrom“... za týmto „imidžom“ je tvrdá práca a tvrdá práca je v mojom prípade súčasťou životného štýlu. Je to naozaj drina voliť denne vhodné ladenie farieb, materiálov, strihov, typov odovov i obuvi. O Einsteinovi je všeobecne známe, že vypočítal vzorec teórie relativity, menej sa však o ňom vie, že často chodil bez ponožiek a zakaždým si kupoval 7 rovnakých oblekov – ten génius vedel prečo. Dobrovoľne sa zbavil možnosti voľby „v čom dnes vykročiť do dejín fyziky...!?“ Je to fuška zosúladiť kravatu s ponožkami, ponožky s oblekom, oblek s kravatou, kravatu so spodkami, spodky s podšívku saka, podšívku saka s náprsnou vreckovkou, už nehovoriac o tom, že výber správnej vesty je osobitný vedný odbor vyžadujúci si postgraduálne štúdium – a to všetko ešte so zreteľom na počasie, druh spoločenskej aktivity, čas i miesto, na ktorom pre-

bieha, farbu vlasov partnerky, prípadne metalízy jej auta. Stáva sa, že kým sa vhodne oblečiete, vyčerpáte sa natoľko, že už nie ste schopný ničoho. Navyššie odievanie, podobne ako písanie, je ukrutne zradná záležitosť: môžete nosiť Cardina, Gucciho či Versaceho, detaily vás prezradia. Máte napríklad právo ignorovať partnerkino politické presvedčenie, stranícku príslušnosť, ba i náboženské čítenie, ale ak s jej zjavom neharmonizujete aspoň tvarom a materiálom svojich manžetových gombíkov či ihlice do kravaty, je to neodpustiteľné. Dosiahnuť v obliekaní stav blízky dokonalosti je taká náročná a tvrdá robota, že omnoho viac ako „arbiter“ sa cítim byť „Arbeiter“, ba priam „Gastarbeiter“ elegancie... A pritom všetká tá snaha ešte zďaleka nemusí znamenať eleganciu. Lebo elegancia je vedieť sa pohybovať vo vlastnej koži – všetko ostatné je len spôsob, akým ju zahaliť...

Peter Holka, Literárny týždenník, 1997

Bez dobrého dramaturga môže autor dramatizácie zablúdiť v texte (so zlým z neho nenájde cestu von, ani keby od začiatku šiel tou správnou) a dobrá réžia, to je práca holandského majstra-brúsiča diamantov. Stane sa, že pokazí hodnotný kameň. Jediné, s čím si ani majster brúsič neporadí, je hovno. 1993

Už mnoho rokov sa venujete tvorbe aforizmov, „etúd“, ako ste ich nazvali. V jednej ste napísali „Nemýl si aforizmus s pravdou. Tvorí len jej vtipnejšiu polovicu“. Aká je druhá polovica pravdy? Nie sú aforizmy milosrdnou formou, ako povedať ľuďom pravdu do očí?

O „druhej polovici“ pravdy uvažuje filozofia, veda, náboženstvo. A šepká nám ju do ucha sám život. Nie vždy počujeme, nie vždy môžeme, či chceme počuť a neraz, žiaľ, aj keď pozorne načujeme, nerozumieme počutému. Na ceste do cudzích hĺbok človek najčastejšie uviazne na vlastnej plytčine...

Aforizmus ako „milosrdná forma“? Áno. Celé umenie, aj najznepokojujúcejšie, najšokujúcejšie – je tou milosrdnejšou formou reality, ktorá nás obklopuje. V tom zmysle slova zostávajú Boschove hororové vízie i Goyove mory a príšery za skutočnou podobou tváre sveta. Aj Picassova Guernica je „len“ dielom maliarskeho génia, nie génia vojny.

Mladí autori, ktorí vstupujú na literárnu scénu, sa chcú odlišovať, provokovať, vyvolávať nové pocity. Kto z dnešnej mladej generácie vás oslovil a čím?

Pieseň jari je večná, lebo ju spievajú zakaždým noví drozdí. Mladí sa odlišujú, provokujú, robia vylomeniny – kým ich nedá do sadry čas, kým sa drvivá väčšina neprispôsobí, kým sa z „rozhnevaných mladých mužov“ nestanú etablovaní predstavitelia strednej generácie. Prípadne degenerácie. Frigyes Karinthy má nádhernú poviedku, v ktorej distingvovaný pán s nelúbostou pozoruje mladého frajera, okázalo a s náramným rachotom štartujúceho motorku. Nič, ani len zovňajšok sa mu na tom faganovi nepozdáva! A ten, predtým, než prefrngne okolo neho, utrúsi: „Nepoznávaš ma? Veď ja som ty zamladi...“

Kto z dnešnej mladej generácie ma oslovil? Všetci. A čím? Tým, že ma štúví! Celá dnešná

mladá generácia ma štve, ukrutne štve a viete, čím ma štve najviac? Že k nej už nepatrím.

Niektorí spisovatelia svoje rukopisy pália, iní, medzi nimi vraj i vy, ich hádzu do koša. Nie je smrť básne, poviedky či iného literárneho textu v koši krutá? Nestalo sa vám, že keď ste sa ne druhý deň prebudili, bolo vám ľúto z nemožnosti vrátiť včerajší deň naspäť?

Smrť nevydareného literárneho textu v ohni či v koši je síce krutá, ale týrať ním čitateľa je sadistické. Spisovateľ, ktorý nevie rozoznať, čo patrí do koša a čo na uverejnenie, doň patrí sám. Bez toho druhu cenzúry – jediného druhu cenzúry, za ktorý dvíham ruku – nevzniká literatúra, ale makulatúra zdobená písmenkami. Muky pochybností o sebe, ktoré ju spre-vádzajú, patria k tvorbe ako fúkacie do dychovky. Grafoman ich nepozná: buď nemá vôbec, alebo má prudko zníženú schopnosť rozlíšiť, čo ešte nie a čo už áno, prípadne čo ešte áno a čo už dávno nie. Ale aby som nekrivdil grafomanom – aj nejednému slávnemu, či renomovanému spisovateľovi sa to stáva, keď ho čitateľský úspech, kritika, alebo oboje súčasne zhýčka natoľko, že už zažíva uverí v nesmrteľnosť svojho i všetkého, čo jeho všeobecne uznávaná ruka položí na papier. Ani sebakritický autor to neutraťí vždy, obávam sa, že vždy sa to ani utraťiť nedá. Potom je však spoľah, že je tu ešte niekto, kto naše nepodarky hodí do koša – tým niekým je sám čas.

A ľútosť za včerajškom, nemožnosťou vrátiť deň naspäť? Čas zabitý tvorbou má aspoň peknú smrť. Nech odpočíva v pokoji.

Motto vášho debutu znie: „Napísať báseň je umenie objaviť a popísať všetko, čo je na hviezdach, ktoré uvidíš v okamihu, keď dostaneš po nose.“ Ale to by musel byť básnik riadne doudieraný... Básnik predsa môže mať aj príjemnejšiu inšpiráciu, nie?

Básnik áno, ale ja nie. Niekto sa šťastne zamiluje a – píše! A píše o tom, ako vidí vo hviezdach monogram mena svojej lásky! To je síce závideniahodne pozitívny názor na fungovanie vesmíru, avšak... Možno som nejak čudný ale príjemné ma neinšpiruje. S príjemným si vystačím aj bez písania. Príjemné ma zasycuje. Inšpiruje ma deficit príjemného. Písanie považujem za náhradu príjemného. Keď „funguje“, za príjemnú náhradu príjemného. Tvorba je prejavom duševného hladu. Nedostatku, napätia, frustrácie, bolesti. Telesne sýty nepotrebuje jesť, duševne sýty netvorí. K písaniu teda – metaforicky povedané – potrebujem naozaj „dostať po nose“, alebo – ešte metaforickejšie povedané – si aspoň do nosa dať...

Eva Muchová, *Extra*, 1997

Nie, slobodné povolanie som si nevybral premyslene a cieľavedome, ale keď som svojho času zaďakoval svojím šéfom s pozdravom: "bolo mi štátnym sviatkom páni", tá možnosť tu bola. A istý život? Nuž, keď prídem do krčmy a pozriem sa do peňaženky, zakaždým zistím, že vysoko veru vyskakovať nemôžem. Ale na to, aby som odišiel po štvornožky, chvalabohu stačí.

1994

Veríte v reinkarnáciu? Chceli by ste prežiť život v koži niekoho iného?

Viera v ktorúkoľvek formu posmrtného života, či už je to Buddhova alebo Platónova koncepcia, pričom obe zhodne predpokladajú dualitu tela a duše, nepriamo, podľa môjho názoru, v ničom inom, ako v celkom obyčajnom a pochopiteľnom strachu zo smrti. Motivácia je teda čisto psychologická. Ľudská skúsenosť totiž od pradávna hovorí, že telo je nepopierateľne a jednoznačne konečné s ním aj všetko, čím žilo, teda i vnímanie, cítenie, myslenie, všetko, čo nazývame „duchom“. Nečudo, je to priveľmi traumatizujúce poznanie. A psychika sa traumám bráni, spracúva ich. V tomto prípade tak, že zahaluje tú menej viditeľnú, exaktne nemerateľnú a neuchopiteľnú sféru ľudskej existencie mystériom. Takže mystériom ako únik zo zúfalstva konečnosti. Viera v „druhý svet“, z ktorého sa ešte nikto nevrátil, aby podal správu i viera vo večný život „duše“ (aspoň!) nikdy nemala a dodnes nemá inú funkciu, ako zmierniť hrôzu z definitívneho konca. Lenže, čo sa stalo – v priebehu stáročí sa táto pôvodne psychologická motivácia transformovala: náboženstvá i filozofické doktríny jej implantovali úplne iný obsah, medzičasom je to práve on, ktorý tvorí jeden z základných, konštitucionálnych prvkov a pilierov svetonázoru – teistického alebo ateistického. Výstižne o týchto veciach uvažuje francúzska spisovateľka M. Yourcenarová: „Tá slabá ľudská obrana proti smrti sa obyčajne vyvíja dvoma smermi: smrť sa chápe ako nevyhnuté zlo, s pripomienkou, že skaze neunikne ani krása, ani mladosť, ani láska a potom sa nám dokazuje, že život a jeho nespočetné neduhy sú horšie ako smrť a že je vždy lepšie odísť zo sveta ,ako zostarnúť. Tie pravdy utešovateľ zvyčajne používa, aby nás naklonil k rezignácii, ibaže nás privádza skôr do zúfalstva. Druhý súbor vývodov prvému protirečí, ale našich filozofov také maličkosti nezaujímajú: tu už nejde o zmierenie sa so smrťou, ale o jej popretie. Dôležitá je len duša a na ničom inom nezáleží: ako nasledovný fakt sa pyšne predpokladá nesmrteľnosť tej nejasnej súcnosti, ktorú sme jakživ nevideli pôsobiť bez tela, pričom sa ani nikto nenamáha, aby dokázal jej bytie.“

Neverím v reinkarnáciu. Blížší je mi názor Buddhovho oponenta Kesambaliho, ktorý hlásal: „Nik neprichádza z tohto sveta do iného. Niet života po smrti... Keď hynie telo, múdry i hlúpy sa rovnako premieňajú v prach. Nik nemôže prežiť vlastnú smrť.“ Takto teda hovorí Kesambali, ale – a je to dobré – kto chce, môže i tomuto neveriť.

Chystáte nejakú novú knihu?

Už desať rokov mám hotový rukopis zbierky etúd Krátka prechádzka veľkým lunaparkom, čosi ako – prepáčte ten nadnesený výraz – súborné dielo. Zbierka je tematicky rozdelená na viac častí, ktoré obsahujú aforizmy o umení, filozofii, pohyboch spoločenského života, láske, z privatisima, atď., cca 70 strán. Pred rokmi to celé, dnes sa tomu hovorí „projekt“, stroskotalo na výške honoráru. Moje rukopisy mali vždy kľukaté cesty, nič nešlo normálne hladko, bez problémov – voľakedy kvôli diktátu cenzúry, teraz kvôli diktátu peňazí. V dobrej spoločnosti sa o peniazoch nehovorí, v dobrej sa len ráta, ale je toto dobrá spoločnosť? Nie je. Takže prezradím. Vydavateľ mi za to najlepšie, čo som v tomto žánri za 30 rokov napísal, ponúkol 10 tisíc. Božechráň, aby som ho ohováral! Nepochybujem, že mi ten seriózny muž seriózneho obchodu s literatúrou ako so zajačímí kožkami, veľmi seriózne vypočítal, koľko musí on dať iným, aby jemu zostalo to, čo za moju robotu môže dať on mne. Chápeť zložitost doby, viem, že priveľa smädných odstavčiat cicia dnes z jedného cecka, ale zadarmo budem ochotný uverejňovať až vtedy, keď mi dajú zadarmo najesť, vypiť, pofajčiť, bývať i povoziť sa v električke. Dlho som, znechutený, nechal všetko tak. Teraz som našiel vyda-

vateľa, ktorý mi s príspevím fondu Pro Slovakia vydá aspoň prvú časť zbierky, ktorá by pod názvom Druhý život ruže mala vyjsť koncom tohto roka.

Ludia si môžu myslieť, že epigramik a aforista je pán salónov, ktorý srší vtípom a zabáva celú spoločnosť... Vy však, posobíte skôr vážne a zadumane. Navonok. Možno preto má človek chuť pozrieť sa do vášho vnútra.

Vážne pôsobím len vtedy, keď nemám na viac a, žiaľ, často nemám na viac. Ale to, že pôsobím „zadumane“, lichotí mojej márnomyseľnosti, veď je to vždy lepšie, ako pôsobiť tupo ľahostajne. Hoci i výzor „muchy, zožerte si ma!“ môže mať čosi do seba, ba je v istom druhu spoločnosti prejavom intelektuálne veľmi vyhraneneho postoja. Pán by azda bol, aj aforizmy, ale...kde sú tie salóny? Nuž áno, jeden som zažil pred mnohými rokmi v istom bratislavskom byte, kam sa ako osy na lekvár non stop zlietavali bohémovia, spisovatelia, básnici, muzikanti, výtvarníci, darmošľapi i konfidenti, sem tam ako závan z iného sveta nejaká herečka či bližšie nedefinovateľná milovníčka múz, alebo milovníčka niektorého milovníka múz s kamarátkou. Kadejaké čudessné existencie, noční vtáci, postavy sa vynárali a mizli, vstupné bola fľaška, alebo túžba fľašku vypíť, ten byt bol oázou alebo močiarom, podľa toho, akí ľudia sa zišli, ale každopádne výrazne iný biotop, ako ten za jeho stenami. Debatovalo sa neraz od rána do rána, o všetko možnom, od Sartra až po recept na to najsprávnejšie hriatô, od Bachových fúg až po Bachov absolutizmus, od vrcholkov pointilizmu až po príčiny frigidity. Pilo sa všetko. Od najlacnejších šumivých vín Portáš a Pelikánus (istý čas som namiesto zvonenia zvykol spoza dverí volať Hannibal ante Portáš, otvorte!) cez delikatesný calvados Oncle Isidore, až po z Juhoslávie pašovaný chemicky čistý 96 percentný špirák, ktorý v neriedenom stave dokázali konzumovať len tie umelecky najvyhranenejšie osobnosti. A keď sme nad ránom zmožení všestrannými aktivitami spoločenského života usínali, niekto v kresle, niekto v skrini, niekto na koberci, spievala nám domáca pani, vzácna, osvietená a nadmieru tolerantná bytosť, také krásne slovenské pesničky, že každý, kto zostal aspoň trošku pri vedomí, nemohol od dojatia neplakať.

Iste sú aj dnes niekde také ostrovy v prúde. Ale ja som, tuším, stroskotal inde...

City sa tuším dostali na periferiu. Musí ľudstvo prežiť nejaký zlom, aby bolo vnímavejšie a citlivejšie?

Otázka by bola azda položená lepšie, keby ste sa spýtali „koľko zlomov ešte“, ale obávam sa, že aj tak by bola rečnícka. Nemyslím si, že ľudstvo je úplne nepoučiteľné, akurát pochybujem, či sa látka z humanity stihne naučiť do posledného zvonenia, aby prežilo – aspoň v dnešnej nezdecimovanej podobe – do ďalšieho ročníka. Že sa city dostali na periferiu je zlé. Horšie už len je, ak sa človek sám dostane na periferiu citov. Viete, ono je to tak, že cesta je síce spoločná, ale nohy každého najviac bolia vlastné...

Eva Muchová, *Večerník*, 1999

Satira bez nápadu je výsmechom nie objektu, ale autora, humoresky bez nápadu sú nie do smiechu, ale na smiech, básne bez inšpirácie len génovou mutáciou vírusu slepačieho moru prenosného prostredníctvom tlačiarenskej černe na ľudí. 1994

Kto ťa v tvojom doterajšom živote najviac ovplyvnil ako človeka, kto ako spisovateľa a prečo?

Bezpochyby rodičia, lebo nech robím čokoľvek, ostávam produktom neprozreteľného, ľahkomyselného a len vzájomnou láskou ospravedlniteľného skríženia ich genetických daností, ktorým možno ujsť ako Cyrano nosu, i výsledkom niekedy cieľavedomej, inokedy spontánnej manipulácie s bezbranným malým človečikom, ktorú nazývame výchovou a pedagogickým pôsobením, popisovania tej tabuly rasa raz jasnými pokynmi a odkazmi, raz hieroglyfmi, ktorých lúštenie môže trvať celý život. Som, samozrejme, aj produktom, dieťaťom svojej doby, našťastie nemanželským: v časoch, kedy toľkým záležalo na kádrovom profile, bolo mojou najväčšou starosťou zachovať si *en face*, čo znamenalo (a vlastne dodnes znamená) nekonformnosť, so všetkými následkami, ktoré taký postoj prináša.

Keď som začal písať, zavčasu som si uvedomil riziká vzorov – vyšliapané chodníčky sú síce najschodnejšie, ale zároveň najkratšou cestou k strate vlastnej originality. A keďže mám oddávna neskromnú ambíciu byť originálny, priamym literárnym vplyvom som so vždy tvrdohlavo bránil. To mi však neprekážalo, aby som sa konjunkturalizmu a pevnosti spisovateľského charakteru nepriučal u niektorých zaslúžilých súpútnikov, starších i rovesníkov, ktorých však – z aj mne nevysvetliteľnej ohľaduplnosti – nebudem radšej menovať, pracovitosti a vytrvalosti u Jacka Londona, bohéme u Sergeja Jesenina, umeniu abstinovať u Veničku Jerofejeova, persifláže u Mela Brooksa, vtipu u Oscara Wilda, zmyslu pre realitu u Eugéna Ionesca, majstrovstvu skratky z 24. poviedky Williama Saroyana a poviedky *Trilok Istvána Örkénya*, skrytému pôvabu neskrývanej mizantropie u Thomasa Bernharda – skvelá spoločnosť, musíš uznať, samí lepší ľudia, aká škoda, že to na mne nie je poznať.

Nechcem, aby si sa pokúšal o bilancovanie doterajšieho nažitého, ale ak, tak ktorú časť by si chcel prežiť ešte raz a ktorú radšej úplne vymazať?

Pred svojim vnútorným zrakom robievam často defilé uplynulého, ale zakaždým bez túžby chcieť čokoľvek zopakovať, lebo nič zopakovať nemožno – keď oprášiš staré hriechy býva viac prachu ako hriechu a nevstúpiš dvakrát do tej istej rieky, hoci ako zvyknem k Hérakleitovi dodávať, do tej istej šlamastiky bárskeďy a na počkanie, i bez ambícií chcieť čokoľvek vymazať, lebo to, čomu sa psychika príliš bráni, už dávno odsúdila do žalára podvedomia a s tým, čo ostalo na slobode, sa treba naučiť žiť a narábať ako s mementom. V intenciách „čo by, keby“ neuvažujem a – už dávno – ani nesnímam.

V dejinách neexistuje nijaké keby, v ľudskom živote, ktorý je históriou individua tiež nie a ak, tak potom len ako báza odpichu k zbytočnému morfondírovaniu, lebo dejiny i život vo svojom nefúťostnom ťahu k definitívnemu robia z „keby“ kategóriu čisto špekulatívnu, v ktorej síce smú lkať básnici bez zmyslu pre realitu, písať historici so zmyslom pre tento druh poézie, ba i uvažovať veľmi, veľmi insitní filozofi, ale k pokusu čo len trocha seriózne analyzovať „nažité“ podľa môjho názoru nepatrí.

Viem o tebe, že si fanúšik dobrého boxu, že máš dom plný nádherných starodávnych hodín, že keď idem po ulici, nemôžem ťa prehliadnuť pre tvoje fantastické oblečenie, a že občas rád šermuješ v Klube spisovateľov s Vašom Šuplatom. Na spisovateľa určite zaujímavé záľuby. Prečo dobrý box, starodávne hodiny, fantastické oblečenie a šerm s Vašom Šuplatom?

S Vašom som šerموval iba raz, ale fáma koluje, akoby sme si urobili z Klubu telocvičňu. Šerm vtedy prišiel dáko do reči, Vašo na chvíľu zmizol, a keď sa vrátil, priniesol dva kordy. Hneď sa mi zdalo, že mám priťažkú ruku a neohybné zápästie, ale pripisoval som to vypitému rumu. Až neskôr vysvitlo, že to neboli športové zbrane, ale o poznanie ťažšie repliky talianskeho kordu, takže náš kamarátsky duel bol len replikou šermu, ale imitovať skutočné, to sa básnikom stáva aj v iných aktivitách a častejšie, než sú ochotní si to priznať.

Box, ako napokon všetky ľudské činnosti, existuje v škále podôb od bezduchej mláťačky, v ktorej vyhráva ten, kto má lepšiu kondičku a odolnejšiu gebuľu, až po elegantný silový šport, stretnutie dvoch mužov, ktoré mi v mnohom pripomína antickú drámu, súboj dvoch dokonale pripravených, esteticky pôsobiacich tiel, ale i ducha – štruktúr psychiky, spôsobov myslenia, ktorému dominuje čosi, čo sa dá tréningom len kultivovať, ale nie získať a čo by som nazval pástierskou inteligenciou, drámu dvoch, ktorí sú v tých chvíľach trvajúcich niekedy večnosť, napriek početnej suite a miliónom divákov sami na svete, drámu, do ktorej môže, tak ako v živote mimo ringu, zasiahnuť náhoda a zvrátiť aj zdanlivo už nezvratný výsledok, náhoda, nie ako čosi nevypočítateľné, ako *deus ex machina*, ale ako *lucky punch*, odmena za húževnatosť, statočnosť, nezlomnosť.

„Dom plný starodávnych hodín“ – to je mierne prehnané, aj keď ich vlastním viac, než potrebujem na určenie presného času, veď ich ani nemám na to. Istý čas som sa venoval zberateľstvu a to môže mať vysvetlenie psychologické (prázdne miesta po stratených ilúziách často zaplňame nadobudnutými vecami), alebo aj čisto praktické: potreboval som ten obrovský finančný kapitál získaný písaním nejakou tesaurovať. Pôvodne som si chcel kúpiť niekoľko cadillacov, ale nemám garáž ani vodičský preukaz, hodiny stačí zavesiť na stenu. A spôsob môjho odievania sa? Tu je odpoveď ešte jednoduchšia: odkedy som zistil, že nie je v mojich silách tento svet zlepšiť, snažím sa ho aspoň skrásliť. Ha, ha, ha.

Ako vnímaš literatúru, alebo vôbec umenie, z pohľadu slova večnosť?

Ako krátke zastavenie sa v čase. Krátke ako to slovo a zároveň dosť dlhé, aby si stihol prežiť jeden život.

Hádam v celej tvojej tvorbe vykukuje z nápadne nenápadného pozadia, tá zvláštna zázračná tekutina menom alkohol. Aký máš k nej vzťah a aký si myslíš, má ona k tebe?

Otázka na telo, azda by si želala priamu odpoveď, no keďže je jednou z permanentných tém mojej tvorby, radšej štyri ukážky z poviedky *Lahké zápisky ťažkého pijana*, pričom, všimni si, už názov poviedky obsahuje časť odpovede na tvoju otázku.

„...V najdrsnejších končinách Antarktídy, nevhodných pre vyššie organizovaný život, sa vyskytuje istý druh tuleňov, ktorý jediný zo všetkých žijúcich druhov vie urobiť diery do ľadu, v tom pásme nevyhnutnú pre možnosť nadýchať sa. Keďže voda tam okamžite zamrzá, sú tulene nútené bezmála neustále hrýzť ľad – robia tak dovedy, kým sa im zuby nevyštrbia natoľko, že neschopné prijímať potravu, hynú.“

„Pijeme, lebo máme chorú dušu, alebo máme chorú dušu, lebo pijeme? Začali sme piť zdraví v chorom svete a potom sme aj my ochoreli, alebo je pitie už od počiatku chorým pokusom v chorom svete si zdravie duše zachovať? Je možné zachovať si zdravie chorej duše? To je rozumná otázka, len škoda, že nedáva nijaký zmysel.“

„Spomínaš si na tie tulene, Jáfet? Hryzú ľad, aby sa mohli nadýchnuť. Hryzú ho, kým sa im zuby nevyštrbia natoľko, že zahynú. Pijeme kvôli kyslíku a zahynieme na pitie.“

„Akiste zahynieme na pitie, Jáfet, vieme to a predsa pijeme. Je to nerozvážne? Odvážne? Hľúpe? Ľahkomyselné? Choré? Je to napĺňanie predurčenia, či spôsob pohrdania nevyhnutnosťou? Mám naklášť ešte zopár otázok, ktoré jakživ nevysedím? Načo. Je to náš spôsob života v Antarktíde.“

Boris Brendza, *Dotyky*, 2001

Človek je naozaj strojom svojho osudu – ak to chce osud.

2000

Desaťročia pretrvávajú ako básnik. Zrazu raz oznámite, že poézia sa od vás odsťahovala, a to napriek tomu, že vo vašej izbe je, aspoň predpokladám, vždy čerstvo a dýchatelne: ved' – opieram sa o váš vlastný výrok – ako fajčiar neprestajne vetráte. Naozaj odišla, alebo si len na chvíľu odskočila niekam poleňošiť?

Odišla bezmála zo dňa na deň a nepovedala ani dovidenia. Netvrdím, že som sa o ňu v priebehu rokov znovu a znovu nepokúšal, že som jej nekľučal pri nohách, ale ona mi dala jasne najavo, že... Nebol som s ňou ženatý, mali sme akurát viacročný vášnivý, intenzívny pomer, ukončila ho a mne ostáva len bez zbytočného fňukania ľutovať, že viagru na to, ako matičiari hovoria – „oživotvorenie“ básnickej potencie ešte neobjavili.

Hemingway by sa pri tom zistení zakrádal hneď k stojanu s loveckými puškami, vy ste to však povedali s neveriteľnou ľahkosťou, takmer s porozumením – ako by ste o tom iba referovali. Nie je to najmä tým, že napriek neistote, ktorú podstupujete každý deň ako „dobrovoľne nezamestnaný“, ale najmä ako vlastník veľmi vrtkavého majetku – pomocne ho pomenujeme nadaním – ešte stále máte železnú rezervu iných zbraní: svoje etudy – aforizmy, sentencie, svoj humor a satiru, svoje rozhlasové hry a dramatizácie?

K tej ľahkosti referovania o vlastnom zlyhaní som sa nedostal ľahko, naopak, bolo to jedno z najhorších období môjho života. „Železnú rezervu“ iných žánrov som síce mal, niektoré pribudli, ale strach z opätovného zlyhania ostal a nikde nie je záruka, že časom nezhrdzavie aj „rezerva“. Tento Damoklov meč visí nad každým umelcom, našťastie, nie na každého dopadne, ale dáko naplocho, a potom máločo býva smutnejšie a trápnejšie, ako keď v krčoch umiera talent, všetci to vidia a vedia, akurát autor sa to dozvie posledný. Ono je to tak, že keď špekulujete na burze, môžete prísť o peniaze, keď sa vydáte na more, môžete skončiť s vodou v pľúcach alebo v bruchu žraloka, keď tvoríte, môžete stratiť schopnosť tvoriť, keď nerobíte vôbec nič, môžete život premárniť aj takým spôsobom, to už je riziko podnikania i nepodnikania. Je dobre o ňom vedieť, je zle, ak človeka máta a straší viac ako je zdravé, ale je zbabelé a nezmyselné nechať sa ním odstrašiť.

Prepáčte, ak malujem čerta na stenu: No keby ste raz ostali, nedajbože, aj bez toho?

Ten čert je tam aj celkom konkrétny. Akiste som nežil najrozumnejšie, keď na ešte pomerne mladé staré kolena zisťujem, že mám síce viacero záľub, ale k práci žiadnu rovnocennú alternatívu. Keď má, pre prípad žeby horelo, únikový východ kino či každá poriadna diskotéka, mal by ho mať aj život, ale kto si ho už z tej bohémskej fajty, ku ktorej asi patrím, dokáže tak premyslene naprojektovať? Popravde treba závidieť ľuďom, ktorí zmysel svojej blížiacej sa staroby zazrú v pchaní cumlíkov do úst svojich vnukov a keď pánboh dá a príroda dovolí, aj deťom tých vnukov. Nevieť, čo bude, ale možností je viacero. Buď ma schopnosť písať neopustí a ja sa budem v tej zaľudnenej samote mať čím bavkať, alebo ma opustí a ja dožijem doma či v domove pre vyslúžilých zaslúžilcov (ak dáky bude) zúfalo a tragikomicky ako Casanova na Duchove, alebo podídem ako papá k stojanu a – konečne ulovím trofejný exemplár! Jediné, čo ma na tom šťve, je, že nie ja si budem môcť vybrať z toho nepreberného množstva možností, ale naopak – jedna z nich si vyberie mňa.

Michal Záleta, *Práca*, 2000

Peniaze? Sú obeživo. Tak obiehajú. Zmieril som sa s tým, že neviem kade. 2004

Čo tá podnietilo začať písať hry, kde hrdinovia drám či veselohier hovoria prostredníctvom mikrofónu? Prečo práve éter, a nie kamenné divadlo?

Hovorila si o frajerke, neskôr milenke poézii... Nuž, povedala že ma ľúbi, no nedodržiav dané sľuby, jedného dňa ma opustila navždy a odvtedy sa vodi per pazuch s inými. Aj ma to bolelo, aj trápilo, ale keďže život ide ďalej a na milenku sa najľahšie zabúda na milenke, našiel som si novú.

Rozhlasová hra je naskutku fascinujúci žáner, podnecuje fantáziu aspoň tak ako poézia. Napríklad vo filme je všetko na plátne: tváre, mimika, prostredie, farby, pohyb, ale pri počúvaní rozhlasovej hry musíš mať to plátno v hlave a premietiť si naň. Vo filme dostaneš všetko akoby „hotové“, ale čo prichádza z éteru, si musíš dotvárať sama. A prečo práve éter, a nie kamenné divadlo? Jednoduchá odpoveď: rozhlas o moju prácu záujem má, divadlá na ňu kašľú. Výnimkou je iba Divadlo a.ha, ktoré uvádza adaptáciu mojej rozhlasovej hry Interview. Myslím, že nie neúspešne.

Je iné písať kedysi a písať dnes? Veľa sa toho pre teba či pre nás všetkých zmenilo?

Písať pod tlakom „vonkajšej“ cenzúry, ideologickej, politickej, to je ako dýchať počas astmatického záchvatu. Písať bez nej znamená dýchať voľne, normálne, aj keď, samozrejme, neraz s jazykom po pás lapať dych, lebo vlastná neschopnosť hodiť na papier čosi zmysluplné, je tuším ešte horšia blokáda ako tá prvá. Ale „beriem“ ju, lebo musím a musím, lebo patrí k džobu, ktorý nazývame tvorbou. A prečo horšia? Tej prvej možno hrdo odolávať, možno ju obísť, oklamať, ba nájsť aspoň akotak dôstojné kompromisy, ale tá druhá, prichádzajúca zvnútra – najmä, ak trvá pridlho – môže tvorcu degradovať, vziať mu sebaúctu, náplň i zmysel života, načisto ho doraziť. Vždy tu bolo a vždy tu bude čosi, čo obmedzuje talent, ale nič tak veľmi ako jeho vlastné hranice.

Po roku 1989 sa však pre autora zmenilo to podstatné: čas, keď bolo vonkoncom nemožné otvorene písať proti režimu, pominul, čas možností zaliečať sa mu, klaňať a prisluhovať ostal, lebo tu stále bol i bude, no konečne má každý možnosť rozhodnúť sa medzi alternatívami. Sloboda je možnosť výberu, nič viac. Ale, chvalabohu, ani nič menej.

Dlhé posedávanie pri debatách považuješ za zbytočné mrhanie užitočným časom. Vtedy vždy znervózneš a utekáš ďalej, preč od všetkých márnotratóčikov. Znamená to, že väčšinu dňa či noci venuješ písaniu?

Nie som workoholik, aj keď s obľubou hovorievam, že spisovateľ píše aj vtedy, keď nepíše, ale naskutku nerád márnim deň tafafatkami a bránim sa aj tomu, aby niekto ľahkomyselne narábal s mojím časom, čo napovedá, že nevie narábať ani s vlastným. Máme hodinky, ktoré nám umožnia nezmeškať rande, ale ešte nikto nevymyslel také, čo zazvoní ako budík pred tým, než začne byť neskoro — a my zmeškáme život. Ale možno ich podaktorí máme v tele a treba sa len naučiť počúvať ich tkanie. Aj čas zabitý tvorbou je mŕtvý čas, ale — mal aspoň krásnu smrť...

Nedávno mi kvôli nepozornosti zoschla v črepníku Kristova koruna — zelená kvetina, ktorá zomrela pre nedostatok vody. Potrebuješ aj ty k tvorbe pramenitú vodu a kus zelene?

Nie, nie, pramenitá voda je znamenitá na zahasenie fyzického smädu, ale keď mi je smädná duša, naskutku potrebuje celkom iný druh tekutiny. Vieš, samotné ľudské telo obsahuje také vysoké percento vody, že piť trebárs tvrdý alkohol je nielen pokusom zlepšiť tento zúfalý stav organizmu, ale aj dodať jeho riedkej existencii nejaké grády. A zeleň, ktorú mám tak rád, že by som bez nej sotva mohol žiť, ma rozptyľuje — v prírode pracovať neviem. Príroda je o neustálej zmene a ja na sústredenie potrebujem spoločnosť neživých vecí vo svojej pracovni, ktoré dočasne našli svoje večné miesto a už sa nehýbu.

Byť umelcom je vraj najťažšie pre manželku. Musí veľa vecí tolerovať, odpúšťať alebo zdanlivo si ich nevšimáť, no byť vždy po ruke, keď je treba. Je tvoja Anka takouto pomocníčkou?

Prvá veta tvojej otázky je bonmotom, ktorý by mohol byť odpoveďou. Podobne ako alkoholik zvykne racionalizovať svoje pitie, to jest hľadať jeho príčiny zväčša mimo seba, tak sa nejjeden umelec snaží odvodíť svoje osobnostné deficity, ale najmä z nich vyplývajúce psie kusy od svojej nevšednej výlučnej náture a tak ich ospravedlníť. Ako vidíš, princíp je rovnaký, akurát ťah pôsobí opačným smerom. I ja mám rozpracovaný svoj systém výhovoriek, ktorým popravde už dávno ani sám neverím, navyše som egocentrický, neprispôsobivý, labilný, depresívny, dominantný, ľahotikársky, vznetlivý, záletný a tak ďalej, a teda otázka, či žena môže byť šťastná s mužom takýchto vlastností, je naozaj namieste. A odpoveď? Môže. Tak vidíš, ešte aj bezočivý som...! Ale položme si inú otázku: Je šťastie naozaj trvalým a nemenným spôsobom existencie takej vysoko organizovanej a bohato štruktúrovanej živej hmoty, akou je človek? Obávam sa — a Sigmund Freud mi to zo záhrobia určite potvrdí — že nie. A to ani vtedy nie, keď má do činenia s omnoho menším lumpom, než som ja.

Eva Vrbická, *Súvislosti*, 2003

Čo je väčšie umenie – napísať román alebo knihu aforizmov?

To je pôvabná otázka, celkom ako spýtať sa čo je ťažšie – vyliezť na Everest, alebo preplávať La Manche? Vyhrať pästiarsky turnaj, alebo šachový? Zabehnúť v dobrom čase maratón alebo stovku? Ale aby som odpovedal: Som skôr na šprinty ako na dlhé trate. Ibaže problém dnes nie je knihu napísať, ale ju vydať. A keď ju vydáte, dostať za ňu niečo, čo by aspoň pod mikroskopom vyzeralo ako honorár. V tejto oblasti prebehol transformačný proces dokonale: umenie žiť sa v istých kruhoch zmenilo na umenie vyžiť...

Čo by ste poradili mladým spisovateľom?

Keď som bol sám mladým spisovateľom, jedna z vecí, ktoré som najviac neznášal, bola, že mi stále chcel niekto radiť. Toto takto, hento onak, tamto radšej vôbec nie. Každý (česť výnimkám) redaktor kultúrnej rubriky bársktorých novín či literárneho časopisu (povestnú a slávnú *Mladú tvorbu* nevynímajúc) sa okamžite montoval do role poradcu. Extra klasu predstavovali redaktori vydavateľstiev. A to už nehovoriac o literárnych kritikoch, ktorí vedia o literatúre absolútne všetko, čo napokon zo samotnej božskej podstaty literárnej kritiky aj akosi prirodzene vyplýva. Majme láskavo na myslí, že mladý spisovateľ už nie je ktosi, kto má za sebou zopár uvzdychaných veršikov či neumelých pokusov o poviedku a už sa cíti literátom. Mladý spisovateľ je predsa – budúci starší a stále, stále starší spisovateľ, ktorému sa medzičasom už nikto neodvažuje radiť (buď z úcty alebo na základe poznania, že je to beztak zbytočné) a ktorý, ak nebude priveľa chľastať, fajčiť a behať za manželkami žiarlivých a ozbrojených mužov, stane sa raz – starým spisovateľom. A jedného dňa sa ho spýtajú: Čo by si poradil mladým spisovateľom? Len jedno: Nedajte si radiť! Beztak viete sami všetko najlepšie! A keď náhodou nie, nuž, mali ste smolu...

Je o vás známe, že sa dosť výstredne obliekate, na prvý pohľad upútajú najmä vaše špicaté topánky. Je to váš životný štýl?

Odpoviem vďačne, aj keď pod svojím najslušivejším, hoci neznačkovým, oblekom pociťujem alergické svrbenie a sám som vďačný každému novinárovi, ktorý sa ma už na to nepýta. Nuž áno, všetko, čo človek robí a čím sa obklopuje, spoluvytvára jeho životný štýl. A v krajinách, kde nemožno použiť figový list, alebo rúru z bambusu, patrí k tomu aj odievanie. Značka auta. Počet áut dobrých značiek v garáži. Veľkosť a poloha sídla. Počet sídiel v zahraničí. Autor hodínok na zápästí, šperkov manželiek i milieniek. Vlastné lietadlo, alebo helikoptéra. Ale vráťme sa z cudzích oblakov na rodnú hrudu... Nie, nemám dojem, že by som sa obliekal výstredne. To mi skôr prischlo z čias, keď sa mnohí, ale najmä muži, obliekali síce s mimoriadne veľkým zmyslom pre aktuálne poveternostné podmienky, ale s minimálnym pre estetično. Ale náš svet sa zmenil. Čo sa obsahu týka, je rovnako beznádejne uniformovaný, ale čo obalov je nepochybne pestrejší. Takže, keď dnes idem do mesta v bielom obleku, už sa za mnou nikto neobzrie ako za čias, keď sa chodilo prevažne v nebielom. A keď sa niekto predsa len obzrie, nepripisujem to svojej výstrednosti, ale radšej skontrolujem, či nemám rozopnutý rázporok.

Onedlho oslávite šesťdesiatku. Pri suchom mlyne, na ulici, kde bývate, akiste nebude sucho. Alebo dáte prednosť bratislavskému Klubu slovenských spisovateľov?

Šesťdesiatku? Akú šesťdesiatku? To je obyčajná klebeta, sprostá novinárska kačica. Dezinterpretácia! Denzinformácia, bazírujúca na vedomej, a preto bezočivej lži! To naozaj nepoznáte v redakcii lepší spôsob, ako v uhorkovej sezóne predať svoje noviny? To som od vás nečakal! Nazdával som sa, že ste profík a predtým, než niečo „kecnete“ do novín, overíte si fakty. Budem vás žalovať! Môj zápis v matrike ju má, to pripúšťam – ale ja? Ja ešte vôbec nie.. Alebo žeby? Božemôj, je možné, že len toť, predvčerom, mi bolo dvadsaťpäť a už mi bude šesťdesiat?

František Mucha, *Nový deň*, 2003

Narodili ste sa v Prešove. Kedy a za akých okolností ste sa dostali do Bratislavy?

Odmala som bol chorľavé dieťa, ktoré vedno s mamou a babkou bývalo na podnájdoch a po hoteloch, nasledujúc otca na jeho anabáze povojnovým Československom. Od Prahy cez Levice, Filakovo atď., vždy s niekoľkomesačným časovým sklzom. Nie preto, že by unikal rodine a vyhýbal sa alimentačným povinnostiam, ale služobne ho prekladali z miesta na miesto, a my sme putovali za ním. V Bratislave sme „zakotvili“ v štyridsiatom deviatom roku.

Ako na vás zapôsobila?

Aj tu sme najprv bývali v podnájme, potom v podnikovom byte na Patrónke. Mesto mi utkvelo v pamäti ako veľká dedina, kde povedľa električiek rachotili vozy s pivom, ťahané párom štajerákov, na trus ktorých sa uprostred námestie zlietali vrabce. Pamätám sa aj na sochu despota Stalina, ktorú neskôr odstránili a začas bola v pivničnej miestnosti jednej z hradných bášť, kam sme v šesťdesiatych rokoch chodievali s partiou piť. Bol to zvláštny pohľad na Otca národov. Ležal tam ako golem a vedľa neho sa váľali prázdne fľaše a kadejaké haraburdie. Aj golem sa stal haraburdím. Dnes stojí pred známou cukrárňou socha povestného bratislavského dementa nazývaného Schöner Náci. Stalin a Schöner Náci ... tomuto mestu naozaj nikdy nechýbalo poetické napätie...

S bielou kravatou, ktorej jedinej som zostal verný dodnes

A Patrónka, ktorej ste dodnes zostali verný?

To bola oáza. Zopár domov obkolesených prírodou – kopce, les, záhrady, lúky, jazierka, močiar, potoky – naozajstný raj pre deti, hmyz a zvieratá. Zem vtedy ešte voňala ako zem a vzduch ako vzduch, nie ako vedľajší produkt automobilového a iného priemyslu. V tých časoch moje srdce zdobil šelest na aorte mitralis, hrdlo neustále angíny a mumps, kožu šarlach a osýpky, mal som ploché nohy a okrem žltej zimnice a janovského syfilisu azda všetky choroby. Ale na Patrónke som akoby zázrakom vyzdravel. Akiste aj preto sa príroda stala mojím chrámom.

Máte na pamäti, že aj vás možno budú po mnohých rokoch citovať.

Samozrejme. Ba tu, v tichu súkromia sa vám priznám, že na nič iné ani nemyslím a pri písaní etúd ani nič iné na pamäti nemám. To preto nado mnou, úbohým *gastarbeiterom* v literatúre, bdie moje slávybažné spisovateľské alter ego, sleduje ma svojim prísny, vševidiacim a všadeprítomným pohľadom a pod hrozbou trestu udusením v priemernosti mi znemožňuje uverejniť (uverejniť, nie napísať) vyslovenú somarinu. A to ma azda oprávňuje neskromne sa domnievať, že moje etudy, tie telegramy, SMS a SOS písané priam do večnosti, budú aktuálne aj po mnohých rokoch. A ako sa už na to teším! Veď kto máva hlbší pocit sebauspokojenia, zadosťučinenia a vedomia skutočnej hodnoty svojich snažení a teda i zmyslu života ako dávno rozpadnutí mŕtvi, ktorým za pravdu dal až čas?

Každá úprimná báseň hovorí o duši autora. Veríte, svojim čitateľom natoľko, že im z nej kúsok naozaj odhalíte?

Písanie je vo všeobecnosti istým druhom duševného striptízu a na spisovateľa možno preto pozeráť aj ako na človeka, ktorý si z tejto činnosti urobil živnosť. Vták spieva, ako mu zobák narástol, umelec, aký narástol k zobáku. Je to bezpochyby problematika na strotránkovú esej popretkávanú kontroverznými tvrdeniami, ale v podstate platí, že aký človek, taká tvorba. A či verím čitateľom? To nie je dôležité. Ide o to, aby oni verili mne. Dosiahnuť to je veľmi jednoduché: stačí neklamať. Zložitý je pri tom vydržať celý život. Právo na omyl si vyhradzujem, právo klamať ponechávam tým, od ktorých nemožno očakávať nič lepšie.

Po vysokej škole ste sa zamestnali v Československom rozhlase a neskôr ste pôsobili aj v Československej televízii. Môžete prezradiť, aké boli tie roky?

Druhá polovica šesťdesiatych rokov, aspoň mi tak utkveli v pamäti, bola až do osudovej okupácie bratskými armádami spriatelenej štátov (s výnimkou Rumunska) obdobím postupného celospoločenského, a teda aj kultúrneho zdvihu. V tom krásnom finále padla cenzúra, nálada bola skvelá až euforická, všade tvorivý a intelektuálny kvas, agresívna, kritická žurnalistika, nádherný, dovtedy nepoznaný nádych slobody a silný pocit občianskej spolupatričnosti. Socializmus s ľudskou tvárou naskutku vyzeral ako systém, v ktorom sa konečne bude dať normálne žiť. Ale to, čo vyzeralo tak sľubne a nádejne, vrátili agilní normalizátori opäť veľmi rýchlo do abnormy. Abnorma sa znovu stala normou a norma ostatným obojkom, čo súčasní kritici bývalého režimu zhrnuli do známej floskuly o nereformovateľnosti komunizmu. To je buď mylný úsudok, účelová lož, alebo prosto rovnaká kravina, ako považovať násilím vynútený umelý potrat za normálny priebeh tehotenstva.

Venovali ste sa aj satire. Uverejnená satira však mohla byť pre autora aj nebezpečná. Nekomplikovala vám trochu život?

Nemohla, lebo vtedy vám nikto takú satiru neuverejnil. To, čo stranícki hodnostári a ich poslušníci a zväčša predposratí serváti so zmyslom pre nadprácu, tróniaci na horných priečkach médií, považovali za politicky, či spoločensky neprijateľné, skončilo v koši, prípadne kadejako doškrtané, s vykastrovanou pointou. Mohli ste spokojne ísť s hlavou proti múru – steny stien v tom štátnom blázinci boli mäkké a dokonale vytapetované. Ak mi niečo predsa len skomplikovalo život, nebola ani tak satira ako skôr zanovitá a kariérne veľmi nepraktická neochota kráčať s dobou poslušne a bez otázky, kam kráča doba.

Anna Sláviková, *Súvislosti*, 2003

*V starej Peuržalke
so psom Akbarom,
1978*

Beriete horoskopy vážne alebo humorom?

Všetko beriem s humorom, okrem vlastného života. Ten beriem skôr ako šport. Konkrétne ako slalom medzi idiotmi.

***V zbierke Nebeský policajt máte čosi ako epitaf, ktorý znie:
Z celej svojej duše,
miloval on svet
ale keď odchádzal
nepýtal sa späť.
Platí dodnes, alebo by ste na ňom niečo zmenili?***

Epitaf už nezmeníte, ako nezmeníte človeka, ktorý leží pod ním. Vami citovaný je pointou jednej básne, ale to, že som ho zaradil do knižky, ešte neznamená, že by som ho chcel mať aj na hrobe. Uvažujem nad lepšími verziami, napríklad: Život sa mi síce nevydaril, ale počasie som mal celkom pekné. Alebo: Pútniku, zvestuj Lakedaimonským, že pil len lacnú pijatiku, ale ako vidíš, vyšlo ho to draho. A napokon: Nie je nič ľahšie, ako umrieť. Veď to sa doteraz podarilo každému.

Eva Vrbická, *Slovenské pohľady*, 2004

Vašou nateraz poslednou knihou je poviedkový triptych Denník nebožtíka. Prečo pocítil básnik, satirik a dramatik takú oneskorenú túžbu stať sa prozaikom?

Stať sa prozaikom... Ja niekedy dýcham, aby som mohol písať a písať musím, aby som sa nezasušil. Ten text naskutku nevznikol zo zámeru knižne debutovať v inom žánri ako doposiaľ, ale ako záznam pocitového a myšlienkového sveta v depresii, teda ako istý spôsob psychoterapie. Stať sa prozaikom... áno, tých, čo píšu básne zvykneme nazývať básnikmi a tých, čo prózu, považovať za prozaikov. Aj to je súčasť spoločenského dohovoru. S rizikom, že urazím kolegov od brka, ponúkam iné delenie: sú básnici a potom tí, čo píšu básničky, sú prozaici a potom tí, čo sa venujú próze. Tých prvých je ako šafránu. Tých druhých tiež, ibaže ako kilo v jednej porcii jedla. Nemyslím, že mi hrozí stať sa prozaikom. Nie, že by som sa tomu cielene vyhýbal, ale próza mi neseďí, nie je to môj živel, cítim sa v nej ako lietajúca ryba vo vzduchu, nie je to moja materčina. Napokon ani Denník nebožtíka nie je próza v tradičnom zmysle slova, ale hybridný žáner, čosi ako kondenzát z výparov poézie, eseje, aforizmu a – dúfam – aj humoru.

Kritici už na adresu vašej básnickej tvorby konštatovali – a tá konštatácia mala výrazne negatívne znamienko – priveľa alkoholu v krvi básní! Čo potom povedali o grádoch v tejto knihe – je aj o pití, pijúcom, ale predovšetkým o droge, ktorá oslobodzuje, aby zotročila?

Nič také, čo by bolo hodné si zapamätať, alebo nebudaj citovať. S obľubou hovorievam, že ja kritikov nepotrebujem, len moja márnomyseľnosť ich potrebuje. A keďže nie som priveľmi márnomyseľný, zaobídem sa aj bez nich. Už dávno nepodlieham tomuto druhu literárneho paternalizmu, založenom na predsudku, že majú patent na rozum, licenciu na neomylnosť a že vedia vždy všetko lepšie ako autor. Bývajú tendenční, oportunistickí až podlízaví, kde to vynáša, alebo neľútostne sekernícki, kde nič nehrozí. Zažil som to za tie roky

na vlastnej, ale aj na cudzích kožiach, čo sú naši literárni kritici zač. Mnohí prečítajú bezmála všetko, čo vyjde a predsa sa nenaučili čítať, iní zasa vedia čítať, ale robí im problémy niečo zmysluplné o tom napísať. Má vari moja duša „jemného princa – analytika“ (termín Veničku Jerofejeva) strádať kvôli posudkom pologramotných? Navyše trpia profesionálnou obsesiou škatuľkovať, zaraďovať, kategorizovať, robia s nami to, čo volakedy Linné s rastlinami a Darwin či Brehm so živočíchmi. Ešte aj komplikujú, odpisujú jeden od druhého, čo znamená, že šíria svoj názor ako pohlavnú chorobu. Jedinou účinnou ochranou je absolútna publikačná zdržanlivosť. A nepublikovať, aby som sa vyhol kritike? To by bola osobná zbabelosť a navyše aj neospravedliteľná krutosť voči tým desiatkam priaznivcov, ktorí sú schopní prijať moju tvorbu bez vážnej ujmy na duševnom zdraví.

Slovom, literárni kritici sú napospol – a bez výnimky – háved', čvarga, a to, čo spáchali, páchajú a budú páchať má len jednu poľahčujúcu okolnosť – nie sú ani o chl p horší ako my, autori.

Marián Grebáč, *Dotyky*, 2004

Z PRSTA

Literatúru si možno vycicať z prsta.
Pravda, dve maličkosti k tomu treba:
vedieť cicať a – mať taký prst.

OBMEDZENIA

Vždy čosi obmedzovalo a vždy čosi bude
obmedzovať talent, ale nič tak veľmi,
ako jeho vlastné hranice.

IDYLA V LITERATÚRE

Idyla v literatúre by nastala, keby sa
naučili autori písať a kritici čítať.

V KAŽDOM ČLOVEKU BÁSNIK

V každom človeku je vraj kus básnika.
Osobitne potešujúce je, že sa v niektorých
prípadoch možno stretnúť aj s opakom.

SLOVO O SLOVE

Slovo nekryté zmyslom má hodnotu
bankovky krytej hovnom.

GENERÁCIE

Čím to je, že sa rozhnevaní mladí muži
nemenia na zlostných mužov stredného
veku, ale na etablovaných predstaviteľov
strednej generácie?

ŽIŤ V MYSLIACH INÝCH

Vrťavá je sláva spevákov,
jeden vedec rýchlo zatieni iného,
do zabudnutia odchádzajú ešte nedávno
módni maliari i literáti. Najbezpečnejším
spôsobom, ako ostať natrvalo v pamäti
iných, je požičať si peniaze.

KRÁTKO O ŠTÝLE

Píšem ako hovorím, hovorím ako myslím
a myslím – ako vládzem.

VŽDY DBAJ

Vždy dbaj na to, ako vyzeráš. Nikdy nevieš,
kedy ti začnú robiť bustu.

POÉZIA

Keď dostaneš po nose, až uvidíš hviezdy,
to je knokaut. Keď začneš rozprávať, čo si
na tých hviezdach videl a zažil, to je poézia.

NEPOCHOPENÝ

Keď ťa nechápu, polož si dve zásadné
otázky: Majú čo? Majú čím?

KURVA POÉZIA

Kurva poézia! Veď tá ide s každým,
kto na to má!